บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียนโดยวิธีการสอนตามแนวความคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความคิดสร้างสรรค์

- ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
- องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์
- ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์
- พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์
- ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์
- การพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
- บทบาทของพ่อแม่กับความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก
- ครูกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- การวัดความคิดสร้างสรรค์

ตอนที่ 2 นีโอฮิวแมนนิสกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

- ปรัชญาการศึกษาแนวมนุษย์นิยม
- ปรัชญานีโอฮิวแมนนิส
- การศึกษาตามแนวความคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส

ตอนที่ 3 ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

- ภูมิหลังของโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์
- นโยบาย
- โครงการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
- หลักสูตร

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- งานวิจัยในประเทศไทย
- งานวิจัยในต่างประเทศ

ตอนที่ 1 ความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศในทุก ๆ ด้าน และในวงการศึกษาถือว่าความคิดสร้างสรรค์ของพลเมืองเป็นเรื่องสำคัญ จึงได้มีการเน้นให้มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของพลเมืองตั้งแต่วัยเด็ก และได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์มาอย่างต่อเนื่อง สำหรับความหมายของความคิดสร้างสรรค์นั้น มีผู้ให้นิยามไว้หลายท่าน เช่น

เวสคอทและสมิท (Wescott and Smith : 1963 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528:3) ได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่รวบรวมถึงประสบการณ์เดิมของแต่ละคนออกมา แล้วจะนำมาจัดให้อยู่ในรูปใหม่ซึ่งเป็นลักษณะของแต่ละคน ซึ่งสอดคล้องกับเดลฟดาล (Drevdahl : 1960) ที่ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของแต่ละบุคคลในการสร้างผลผลิตสิ่งแปลกใหม่ โดยการรวบรวมความรู้จากประสบการณ์และเชื่อมโยงเข้ากับสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้อาจจะออกมาในรูปผลงานทางศิลป วรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือเป็นเพียงกระบวนการหรือวิธีการเท่านั้นก็ได้

กิลฟอร์ด (Guilford:1950 อ้างถึงใน พรมารินทร์ สุทธจิตตะ 2529:9-10) อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดเอนกนัย (Divergent Thinking) คือ ความคิดหลายทางหลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะความคิดเช่นนี้จะเป็นการนำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดค้นพบวิธีการแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วย และอธิบายเพิ่มเติมว่า ความคิดเอนกนัยจะประกอบด้วยลักษณะความคิดริเริ่ม (Originality) ความคล่องในการคิด (Fluency) ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) และความคิดละเอียดลออ (Elaboration) ซึ่งจะตรงกันข้ามกับความคิดเอกนัย (Convergent Thinking) หรือความคิดในทิศทางเดียว ซึ่งเป็นลักษณะที่มุ่งส่งเสริมให้เกิดความคิดมาก หลากหลายทั้งปริมาณและคุณภาพ เพราะเชื่อว่าลักษณะความคิดเอนกนัยจะเป็นหนทางให้ค้นพบความคิดที่มีคุณภาพหรือความคิดสร้างสรรค์

สเปียร์แมน (Sperman:1963 อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรรุ่งโรจน์ 2530: 10) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์คืออำนาจจินตนาการของมนุษย์ในการที่จะสามารถสร้างผลผลิตใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มเกสตัลท์ที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของการกระทำเพื่อให้ได้ผลผลิตใหม่ ๆ ทางความคิด ซึ่งเกิดจากความคิดจินตนาการมากกว่าการใช้เหตุผล

อารี รังสินันท์ (2527:50) อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความคิดจินตนาการที่สามารถคิดค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยี เป็นความคิดลักษณะที่คนอื่นคาดไม่ถึง และยังกล่าวไว้อีกว่า (2528:5) ความคิดสร้างสรรค์ที่จะเกิดขึ้นได้นั้นมิใช่แต่จะคิดในสิ่งที่เป็นไปได้หรือสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดความแปลกใหม่แต่ต้องควบคู่กันไปกับความพยายามที่จะสร้างความคิดฝันหรือจินตนาการให้เป็นไปได้ หรือที่เรียกว่าจินตนาการประยุกต์นั่นเอง

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2530:56) กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นการเชื่อมโยงเอาความคิดหลาย ๆ ความคิดที่ไม่มีความสัมพันธ์กันมาก่อนเข้าด้วยกัน กลายมาเป็นความคิดที่แปลกใหม่และเรียกการคิดแบบนี้ว่า การคิดเชิงเทียบเคียง (Metaphoric Thinking) ซึ่งการคิดเชิงเทียบเคียงนี้มักจะเกิดในขณะที่จิตใจมนุษย์ผ่อนคลายมากที่สุด

จากความหมายที่กล่าวมาแล้ว สรุปว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดโดยใช้จินตนาการซึ่งมีลักษณะเป็นหลายทิศหลายทาง ก่อให้เกิดความคิดแปลกใหม่ ๆ ในการสร้างผลผลิต หรืออาจจะเกิดจากการรวบรวมความคิดหรือประสบการณ์เดิมแล้วนำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์ใหม่ ๆ อย่างไรก็ตาม เทเลอร์และทอร์แรนซ์ (Taylor and Torrance) อ้างถึงในกรมการฝึกหัดครู (2521:7) ได้ให้ทัศนะว่าผลของความคิดสร้างสรรค์นั้นไม่จำเป็นต้องถึงขั้นสูงสุดดังเช่น การคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ หรืออาจสร้างทฤษฎีที่ต้องใช้นามธรรมอย่างสูงเสมอไป แต่อาจเป็นขั้นใดขั้นหนึ่งใน 5 ขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นที่แสดงออกอย่างอิสระในด้านความคิดริเริ่ม โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของงาน

ขั้นที่ 2 งานที่เป็นผลผลิต ขั้นนี้ต้องอาศัยทักษะบางอย่าง

ขั้นที่ 3 เป็นงานประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ไม่ซ้ำแบบใคร

ขั้นที่ 4 เป็นงานปรับปรุงขั้นที่ 3 ให้ดีขึ้น

ขั้นที่ 5 เป็นงานที่เกิดขึ้นจากการคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงสุด เช่น ค้นพบทฤษฎีหรือหลักการใหม่ ๆ

<u>องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์</u>

โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ มักจะมุ่งเน้นไปที่ความคิดริเริ่มเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยลักษณะความคิดอื่น ๆ ด้วย จากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guilford) อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้หลายทางหรือที่เรียกว่าลักษณะการคิดแบบหลายทิศทาง (Divergent

Thinking) ซึ่งประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึงลักษณะความคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดา อาจเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาดัดแปลงและประยุกต์ให้เป็นสิ่งใหม่ บ่อยครั้งที่ความคิดริเริ่มจำเป็นต้องอาศัยความคิดจินตนาการประยุกต์ คือ คิดและหาทางสร้างทำให้เกิดผลงานด้วย

ลักษณะของบุคคลที่มีความคิดริเริ่ม สรุปจากการศึกษาพบว่า เป็นผู้ที่ไม่ชอบความจำเจ แต่ชอบปรับปรุงงานให้แปลกใหม่กว่าเดิม บุคคลที่มีความคิดริเริ่มจึงเป็นผู้ที่กล้าคิดกล้าแสดงออก มีเอกลักษณ์และเชื่อมั่นในตัวเอง นอกจากนั้น ไวส์เบอร์กและสปริงเกอร์ (Weisburg and Springer :1961 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528: 31) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าเด็กที่มีความคิดริเริ่มสูงจะมีความรู้สึกดีเกี่ยวกับตนเอง มีอารมณ์ขัน ช่างสังเกต ชอบทดลอง ไม่ยอมคล้อยตามความคิดของคนอื่นอย่างง่าย ๆ

2. ความคิดคล่องตัว (Fluency) หมายถึงปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน คิดออกมาได้มาก หลายอย่างแตกต่างกัน แล้วจึงนำความคิดที่ได้ทั้งหมดมาพิจารณาว่าความคิดใดจะเป็นความคิดที่ดีที่สุดและให้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด และยังช่วยจัดหาทางเลือกอื่น ๆ ที่อาจเป็นไปได้อีกด้วย ความคิด คล่องตัวแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

2.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านถ้อยคำ (Word Fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำอย่างแคล่วคล่อง

2.2 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านการโยงสัมพันธ์ (Associational Fluency) เป็นความสามารถในการคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกันหรือคล้ายกันมากที่สุดภายในเวลาที่กำหนด

2.3 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านการแสดงออก (Expeessional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยค หรือสามารถนำคำมาเรียงกันอย่างรวดเร็วเพื่อให้ได้ประโยคที่ต้องการ จากการวิจัยพบว่า บุคคลที่มีความคิดแคล่วคล่องทางด้านการแสดงออกสูงจะมีความคิดสร้างสรรค์สูง

2.4 ความแคล่วคล่องในการคิด (Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด ความคล่องแคล่วในการคิดมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาเพราะต้องแสวงหาคำตอบหรือวิธีแก้ไข และหาวิธีเหล่านั้นมาทดลองจนกว่าจะพบวิธีการที่ถูกตามต้องการ

3. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึงประเภทหรือแบบของความคิดแบ่งออกเป็น

3.1 ความคิดยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดหลายอย่าง อย่างอิสระ

3.2 ความคิดยืดหยุ่นทางด้านการดัดแปลง (Adaptive Flexibility)

4. ความคิดละเอียดละออ (Elaboration) หมายถึงความคิดในรายละเอียดที่นำมาตกแต่งความคิดครั้งแรกให้สมบูรณ์ เกิดเป็นภาพที่ชัดเจนและได้ความหมาย

ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์

ลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. ลักษณะทางกระบวนการ คือเป็นกระบวนการคิด สามารถแตกความคิดเดิมจากของเดิมไปสู่ของแปลกใหม่ ไม่ซ้ำกับของเดิมเป็นความรู้สึกที่ไวต่อปัญหา พยายามคิดแก้ปัญหาด้วยการจัดระบบความคิดหรือกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์หรือที่ทอร์แรนซ์ (อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรรุ่งโรจน์ 2530:12) เรียกว่า Creative Problem Solving นั่นเอง

2. ลักษณะของบุคคล คือ บุคคลที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิดกล้าแสดงออก มาสโล (Maslow อ้างถึงใน กรมการฝึกหัดครู 2521:6) กล่าวว่า บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ขลาดกลัวต่อสิ่งที่เขายังไม่ทราบและลึกลับน่าสงสัยแต่กลับรู้สึกพอใจและตื่นเต้นที่จะเผชิญสิ่งเหล่านั้น

3. ลักษณะทางผลผลิต หมายถึง ผลงานที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ มีความแปลกใหม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมส่วนรวม เป็นคุณค่าของงานจึงมีตั้งแต่ระดับต้นและค่อยพัฒนาขึ้นจนถึงระดับสูงซึ่งอาจออกมาในรูปทฤษฎีหรือนามธรรม ไอสเนอร์ (Eisner : 1968 อ้างถึงใน ธนพร สมบูลธรวาท 2529:15) กล่าวถึงลักษณะทางผลิตผลไว้ 3 ประการคือ

3.1 ความคิดสร้างสรรค์ ไม่ใช่พรสวรรค์พิเศษที่คนเพียงส่วนน้อยเป็นเจ้าของหากแต่ทุกคนสามารถมีความคิดสร้างสรรค์ได้ในระดับต่าง ๆ กัน

3.2 ความคิดสร้างสรรค์เป็นผลทางด้านความคิดของผู้สร้างสรรค์และการตัดสินของผู้ดู คนที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงควรแสดงผลงานให้ความคิดปรากฏออกให้ผู้คนรับรู้ และสิ่งนั้นต้องได้รับการตัดสินว่าเป็นของใหม่มีประโยชน์และมีเหตุผลเป็นที่พอใจ

3.3 ความคิดสร้างสรรค์ในสายตาของนักวิจัยต้องวัดได้

พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์

พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์มักจะแตกต่างไปจากพัฒนาการด้านสติปัญญา เนื่องจากพัฒนาการด้านสติปัญญาจะเจริญงอกงามขึ้นตามลำดับอายุ วุฒิภาวะและประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น แต่พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาสูงสุดในช่วงแรกของวัยเด็ก การศึกษาพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็กในวัยก่อนเรียน อารี รังสินันท์ (2528:40 - 42) ได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับจินตนาการหรือความคิดคำนึงของเด็กวัยนี้ไว้ดังต่อไปนี้

ริบ็อต (Ribot,1906) ได้ใช้คำว่า "จินตนาการ" แทนความคิดสร้างสรรค์ เขาได้อธิบายว่าพัฒนาการทางจินตนาการในวัยเด็กจะเจริญและพัฒนาก่อนพัฒนาการทางด้านเหตุผล เมื่อถึงวัยหนึ่งพัฒนาการทางด้านเหตุผลจะเจริญขึ้นอยู่ในระดับเดียวกันกับพัฒนาการทางจินตนาการ และหลังจากนี้ เด็กจะมีความคิดเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันจินตนาการจะลดลงหรือไม่สามารถที่จะคิดอะไรที่ใหม่ขึ้นอีกในคนทั่วไป หลังจากวัยหนุ่มสาวไปแล้ว

แอนดรู (Andrew : 1930) การศึกษาพัฒนาการทางด้านจินตนาการของเด็กในวัยก่อนเรียนพบว่าคะแนนจินตนาการของเด็กสูงสุดในช่วงอายุระหว่าง 4 - 4 1/2 ขวบ และจะลดลงทันทีเมื่ออายุ 5 ขวบ ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กเริ่มเข้าเรียนชั้นอนุบาล สำหรับความสามารถในการตีความ สร้างเค้าโครงขึ้นมาใหม่หรือคิดประสมประสานจะพัฒนาสูงสุดระหว่างอายุ 3 - 4 ขวบ

ทอร์แรนซ์ (Torrance 1969) ได้ศึกษาพบว่า ความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นได้ทุกวัย ถึงแม้เด็กอายุ 4 - 4 1/2 ปี จะเป็นวัยที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงที่สุด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าช่วงวัยอื่น ความคิดสร้างสรรค์จะไม่พัฒนา ซึ่งเขาได้ให้เหตุผลว่า อาจจะเป็นผลจากสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบกันด้วย มิใช่อายุที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียว เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่เด็กนักเรียนรู้ควบคู่กันกับอายุที่เพิ่มขึ้น หากคนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ความคิดสร้างสรรค์ก็ยังคงพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับ ลิชแมน (Lechman) ที่กล่าวไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์จะพัฒนาสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนอายุ 30 ปี

กรมการฝึกหัดครูได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยในระดับอนุบาลถึงชั้นประถมปีที่ 4 (กรมการฝึกหัดครู 2521:บทคัดย่อ) พบว่า

1. เมื่ออายุของนักเรียนเพิ่มขึ้นหรืออยู่ในระดับชั้นสูงขึ้น ความคิดคล่องตัวจะสูงขึ้น

2. ความคิดริเริ่มจะสูงในระดับอนุบาล และลดต่ำสุดในชั้นประถมปีที่ 1 แต่จะเริ่มสูงขึ้นในชั้นประถมปีที่ 2 และอาจจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงชั้นประถมปีที่ 4

3. ความละเอียดลออจะพัฒนาสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ แต่จะเป็นไปอย่างเชื่องช้า

วราภรณ์ รักวิจัย (มปป:28) ทำการวิจัยเรื่องอิทธิพลสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์เด็กวัย 5 - 6 ปี โรงเรียนประถมสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พบว่าค่าเฉลี่ยของความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดลออในชั้นเด็กเล็กสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

นักการศึกษาส่วนใหญ่ต่างยอมรับว่า เด็กทุกคนย่อมมีความคิดสร้างสรรค์ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด แต่เด็กที่ได้รับการส่งเสริมและอยู่ในสภาวะที่พร้อมกว่าย่อมเป็นโอกาสเอื้ออำนวยและพัฒนาได้มากกว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงนั้นจะมีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างจากเด็กทั่วไป สวัสดิ์ สุวรรณอักษร (2527:29) ให้ทัศนะเกี่ยวกับเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงว่า ตามปกติเด็กเหล่านี้มักไม่ใช่เด็กที่มีสติปัญญาสูง เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีจินตนาการความคิดเป็นของตนเอง มีความสนใจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มีความมั่นคงทางอารมณ์และมีอารมณ์ขันมากกว่าเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์นั้นเป็นผู้ที่มีความคิดอิสระ ไม่ชอบตามอย่างใคร มักเป็นคนอยากรู้อยากเห็น มีปฏิกริยาโต้ตอบรวดเร็วต่อปัญหาและมีลักษณะเป็นผู้นำ

สุชา จันทร์เอม (2525:27) ได้ศึกษาพบว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงมักนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตได้ถูกต้องมาก ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ด้านดีหรือไม่ก็ตาม และกล่าวถึงผลการศึกษาของทอร์แรนซ์ที่พบว่า เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงเป็นเด็กที่มีผู้อื่นเห็นว่าเป็นเด็กไม่เอาเรื่อง มีความคิดโง่ ๆ ผลงานของเด็กพวกนี้มักเป็นงานที่แสดงออกถึงความคิดที่มีอารมณ์และมีความสนุกสนานแฝงอยู่

อารี รังสินันท์ (2528:63-64) ได้รวบรวมลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ซึ่งมีบุคลิกภาพประจำตนแตกต่างจากเด็กทั่ว ๆ ไป ดังนี้

1. อยากรู้อยากเห็น มีความกระหายใคร่รู้อยู่เป็นนิจ
2. ชอบเสาะแสวงหา สำรวจ ศึกษา ค้นคว้าและทดลอง
3. ชอบซักถามและถามคำถามแปลก ๆ
4. ช่างสงสัย รู้สึกแปลกประหลาดใจในสิ่งที่พบเห็นเสมอ
5. ช่างสังเกต มองหาลักษณะที่แปลก ผิดปกติได้อย่างรวดเร็ว
6. ชอบแสดงออกมากกว่าจะเก็บกด ถ้าสงสัยสิ่งใดจะถามหรือพยายามหาคำตอบทันที
7. มีอารมณ์ขัน มองสิ่งต่าง ๆ ในแง่มุมที่แปลก
8. มีสมาธิดีในสิ่งที่ตนสนใจ
9. สนุกสนานกับการใช้ความคิด

10. สนใจสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

11. มีความเป็นตัวเอง

จากการศึกษาของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld 1964 อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่ 2523:77) พบว่าบุคคลชอบสร้างสรรค์มักชอบทำอะไรแตกต่างกัน ไม่ชอบทำงานซ้ำซากและเหมือนกับคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับฮิลการ์ดและแอทคินสัน (Hilgard and Atkinson 1967 อ้างถึงในปรานีต มาลัยวงษ์ 2523:17) ที่กล่าวว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์มักจะเป็นผู้ที่มีความคิดอิสระไม่ชอบตามอย่างใคร ชอบคิดหรือทำสิ่งที่ซับซ้อนแปลกใหม่ และมีอารมณ์ขัน

คอร์พเลย์ (Cropley 1970 อ้างถึงในปราณีต มาลัยวงศ์ 2523:17) กล่าวว่า ผู้มีความคิดสร้างสรรค์จะประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ คือ การมีประสบการณ์ที่กว้างขวาง (Possession of Wide Catagories) มีความพร้อมที่จะเสี่ยง (Willingness to Take Riesks) มีความพร้อมที่จะก้าวไปข้างหน้า (Willingness to Have a Go) และมีความสามารถที่จะยืดหยุ่นความคิดได้อย่างคล่องแคล่วในระดับสูง (High Level of Flexibility)

จากผลการศึกษาและแนวคิดข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นบุคคลที่มีลักษณะเปิดรับประสบการณ์อย่างอิสระ มีความสามารถในการพินิจพิเคราะห์ปัญหาหลายด้าน มีความเป็นตัวของตัวเองไม่ชอบเลียนแบบใครชอบคิดในสิ่งแปลกใหม่ มีความยืดหยุ่นในการคิดและมีอารมณ์ขัน

บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ย่อมมีพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น พฤติกรรมที่เป็นความคิดสร้างสรรค์นี้ กิลฟอร์ด (อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528:23-26) ได้จัดเป็นมิติหนึ่งของแบบจำลองโครงสร้างทางสติปัญญา (The Structure of Intellect Model หรือ SI) กิลฟอร์ดได้อธิบายว่า ความสามารถทางสมองประกอบด้วย 3 มิติคือมิติด้านเนื้อหา (Contents) มิติด้านการวิธีการคิด (Operations) และมิติด้านผลผลิต (Products) .พฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์นั้นอยู่ในมิติด้านวิธีการคิด ซึ่งมิตินี้มีการคิดตามลำดับขั้นดังนี้

1. การรู้การเข้าใจ (Cognition) หมายถึงความสามารถในการตีความของสมองเมื่อเห็นสิ่งเร้าแล้วเกิดการรับรู้เข้าใจในสิ่งนั้น ๆ

2. การจำ (Memory) หมายถึง ความสามารถในการเก็บสะสมความรู้และข้อมูลต่าง ๆ ไว้ได้ และสามารถระลึกได้เมื่อต้องการ

3. การคิดเอนกนัย (Divergent Thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้หลายรูปแบบ หลายแง่หลายมุม แตกต่างกันไป กิลฟอร์ดอธิบายว่า ความคิดเอนกนัยก็คือความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

4. การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง ความสามารถในการคิดหาคำตอบที่ดีที่สุด จากข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่กำหนดและคำตอบที่ต้องมีเพียงคำตอบเดียว

5. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการสรุปโดยอาศัยเกณฑ์ที่ดีที่สุด

<u>การพัฒนาและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์</u>

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวทุกคนมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันออกไป และคุณลักษณะนี้สามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ ทอร์แรนซ์ (Torrance อ้างถึงใน ชาญณรงค์ พรรุ่งโรจน์ 2530:22) อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาด้วยการสอน ฝึกฝน และฝึกปฏิบัติอย่างถูกวิธี และเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัยได้เท่าใดก็ยิ่งเป็นผลดีมากเท่านั้น เฉพาะในช่วงก่อนวัยเรียนหรือช่วง 6 ขวบแรกเป็นระยะที่เด็กมีจินตนาการสูง ศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์กำลังพัฒนา หากช่วงวัยนี้เด็กได้รับประสบการณ์หรือกิจกรรมที่เหมาะสมและต่อเนื่องกันเป็นลำดับ ก็นับเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และเป็นการวางรากฐานที่มั่นคง สำหรับการพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในวัยต่อมาและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งช่วงเวลาพัฒนาการด้านนี้ก็สอดคล้องกับพัฒนาด้านอื่น ๆ ของเด็ก รวมทั้งสติปัญญา อารมณ์ สังคม บุคลิภาพ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยม ที่เน้นความสำคัญ แก่เด็กวัยก่อนเรียนหรือที่จัดเป็นวัยแรกและวัยหลักในการปูพื้นฐานการพัฒนาทุกด้าน

ในด้านการส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์นั้น สามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือในการสอน ฝึกฝน อบรม และในทางอ้อมคือ การสร้างสภาพบรรยากาศและการสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความเป็นอิสระในการเรียนรู้ ซึ่งโรเจอร์ (Roger 1959 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528 : 74-75) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้แต่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ โดยการจัดสภาพการณ์เทคนิคที่เหมาะสมถูกต้อง ได้เสนอการสร้างสถานการณ์ที่จะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นได้ไว้ดังนี้

1. ความรู้สึกปลอดภัยทางจิต ซึ่งจะสร้างด้วยขบวนการที่สัมพันธ์กัน 3 อย่างคือ

1.1 ยอมรับในแต่ละคุณค่าของแต่ละบุคคลอย่างไม่มีเงื่อนไข ครู พ่อ แม่หรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กต้องยอมรับในความสามารถของเด็กแต่ละคน ทำให้เด็กรู้สึกความมั่นคงปลอดภัย รู้ว่าตนสามารถจะเป็นอะไรก็ได้ที่อยากจะเป็นโดยไม่ต้องเสแสร้ง ทำให้เด็กกล้าลองและสร้างความสำเร็จใหม่ ๆ หรือค้นพบสิ่งที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญสำหรับตน ซึ่งเป็นทางที่มุ่งไปสู่การคิดแบบสร้างสรรค์

016111

1.2 สร้างบรรยากาศที่ไม่ต้องมีการวัดผลและประเมินผลจากภายนอก เมื่อไม่มีการวัดและประเมินผลจากภายนอกหรือมาตรฐานอื่น ๆ จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองและกล้าแสดงออกทั้งความคิดและกระทำอย่างสร้างสรรค์ได้ เด็กสามารถที่จะเปิดใจกว้างต่อประสบการณ์ของตนเอง ยอมรับในสิ่งที่ตนเองชอบและไม่ชอบและเริ่มรู้จักการประเมินผลด้วยตนเองซึ่งหมายถึงว่าเด็กกำลังก้าวไปสู่การสร้างความรู้สึกคิดอย่างสร้างสรรค์

1.3 ความเข้าใจ ถ้าพ่อ แม่หรือผู้ปกครองมีความเข้าใจในตัวเด็ก เข้าใจในความรู้สึกและในโลกส่วนตัวของเด็ก โดยมองอย่างที่เด็กมองและยอมรับในความคิด จะทำให้เด็กรู้สึกปลอดภัย บรรยากาศอย่างนี้จะทำให้เด็กยอมรับตัวเองและการแสดงออกต่าง ๆ ของเขา รวมทั้งการสร้างสรรค์สิ่งแปลก ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับโลกของเขาด้วย

2. ความเป็นอิสระทางจิต เมื่อครู พ่อ แม่ บุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กยอมรับในการแสดงออกอย่างอิสระของเด็กแต่ละคน ก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การยอมรับนี้เป็นการให้อิสรภาพแก่ทุกคนที่จะคิดรู้สึกและเป็นอะไรก็ได้ที่อยู่ในตัวเขา เป็นการส่งเสริมการเปิดเผย การแสดงออก วิธีการรับรู้ การสร้างสังกัปและความหมายโดยตนเอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความคิดสร้างสรรค์

ทอร์แรนซ์ (Torrance: 1959 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528: 76 - 77) นักจิตวิทยาและนักการศึกษาชาวอเมริกัน เป็นผู้ที่สนใจศึกษาวิจัยเรื่องความคิดสร้างสรรค์กับการเรียนการสอนไว้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง ได้เสนอหลักการในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายประการซึ่งเขาเน้นตัวครูกับนักเรียนเป็นสำคัญดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กถามและให้ความสนใจต่อคำถามและคำถามที่แปลก ๆ ของเด็กและเขายังเน้นว่าพ่อแม่หรือครูไม่ควรมุ่งที่คำตอบที่ถูกแต่เพียงอย่างเดียว เพราะในการแก้ปัญหาแม้เด็กจะใช้วิธีเดา เสี่ยงบางก็ควรจะยอม แต่ควรจะกระตุ้นให้เด็กวิเคราะห์ ค้นหาเพื่อพิสูจน์การเดาโดยใช้การสังเกตและประสบการณ์ของเด็กเอง

2. ตั้งใจฟังและเอาใจใส่ต่อความคิดแปลก ๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลาง เมื่อเด็กแสดงความคิดเห็นในเรื่องใด แม้จะเป็นความคิดที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ผู้ใหญ่ก็อย่าเพิ่งตัดสินและริดรอนความคิดนั้น แต่รับฟังไว้ก่อน

3. กระตือรือร้นต่อคำถามที่แปลก ๆ ของเด็กด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวาหรือชี้แนะให้เด็กตอบคำถามจากแหล่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

4. แสดงและเน้นให้เด็กเห็นว่าความคิดของเด็กนั้นมีคุณค่า และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เช่น จากภาพที่เด็กวาด อาจจะนำไปเป็นลายถ้วยชาม ภาชนะ เป็นภาพปฏิทิน บัตร ส.ค.ส. เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจที่จะคิดสร้างสรรค์ต่อไป

5. กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ควรให้โอกาสและเตรียมการ ให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง และยกย่องเด็กที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูอาจจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ลดการอธิบายและการบรรยายลงบ้าง แต่เพิ่มการให้นักเรียนมีส่วนริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองมากขึ้น

6. เปิดโอกาสให้นักเรียนเรียนรู้ ค้นคว้าอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ โดยไม่ต้องใช้วิธีชู่ด้วยคะแนน หรือการสอบ การตรวจสอบ เป็นต้น

7. พึงระลึกว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในเด็กจะต้องใช้เวลาพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป

8. ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเองและยกย่องชมเชย เมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่า

บลอนท์ และคลอสไมเยอร์ (Blaunt and Klausmier: 1965 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528:78) ได้เสนอแนะวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. สนับสนุนและกระตุ้นการแสดงความคิดเห็นหลาย ๆ ด้าน ตลอดจนแสดงออกทางอารมณ์

2. เน้นสถานการณ์ที่จะส่งเสริมความสามารถ อันจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ เช่น ความคิดริเริ่ม เป็นต้น ตลอดจนไม่จำกัดการแสดงออกของนักเรียนให้เป็นไปในรูปแบบเดียวตลอด

3. อย่าพยายามหล่อหลอม หรือกำหนดแบบให้เด็กและนักเรียนมีความคิดและมีบุคลิกภาพเหมือนกันไปหมดทุกคน แต่ควรสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตสิ่งที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ ตลอดจนความคิดและวิธีการที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ ด้วย

4. อย่าเข้มงวดกวดขันหรือยึดมั่นจารีตประเพณี ซึ่งยอมรับการกระทำหรือผลงานอยู่เพียง 2 หรือ 3 อย่างเท่านั้นสิ่งอื่นใดที่นอกเหนือไปจากแบบแผนเป็นสิ่งที่ผิดไปเสียหมด

5. อย่าสนับสนุนหรือให้รางวัลแต่เฉพาะผลงานหรือการกระทำซึ่งมีผู้ทดลองทำเป็นที่ยอมรับกันแล้ว ผลงานแปลก ๆ ใหม่ ๆ ก็จะได้มีโอกาสได้รับรางวัลหรือคำชมเชยด้วย

วิชัย วงค์ใหญ่ (2523:5) กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

1. เปิดใจให้กว้าง (Receptivity Openess) การเปิดใจกว้างต้องอาศัยที่ตนเองเป็นหลักคือ ต้องพัฒนาจิตใจของตนให้เป็นบุคคลที่มีใจกว้างขวาง มีความมั่นใจและเชื่อมั่น

2. การให้เวลาพักความคิด (Incubation) ความคิดจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับการยั่วยุเป็นอันดับแรก แต่จะเกิดความคิดสร้างสรรค์นั้นควรจะมีการพักความคิดเพื่อที่จะรวบรวมสิ่งต่าง ๆ อันเป็นหนทางไปสู่การพัฒนา ซึ่งจะช่วยให้มีอิสระในการแสดงออกจากการนึกคิดที่ดูดซึม

จากสิ่งกระตุ้น

3. การมีอิสระในการแสดงออก (Freedom to Made of Expression) การคิดได้มีการพักดูดซึมจากส่งที่กระตุ้นและพร้อมที่จะแสดงออก แต่ถ้าขาดอิสรภาพจะทำให้ความคิดสร้างสรรค์หยุดชะงักไม่พรั่งพรูออกมาเท่าที่ควร ฉะนั้นการสร้างบรรยากาศในการแสดงออกให้อิสระเป็นองค์ประกอบสำคัญ

4. บรรยากาศที่จะเอื้ออำนวยต่อความคิดสร้างสรรค์และการประเมินผลอยู่กับต้นคิดของแต่ละบุคคล การสร้างบรรยากาศที่จะเอื้ออำนวยต่อความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึง การประเมินผลความคิดสร้างสรรค์นั้นขึ้นอยู่กับต้นคิดของแต่ละบุคคล และไม่ควรนำไปเปรียบเทียบกับมาตรฐานอื่น

จากแนวคิดที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาและการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สามารถทำได้หลายวิธี ทั้งจากการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม การส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสแสดงความคิดสร้างสรรค์นั้น เยาวพา เดชะคุปต์ (2527:201 - 202) กล่าวว่าจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเป็นอิสระ กิจกรรมที่ส่งเสริมความสามารถทางสร้างสรรค์ จะเป็นการส่งเสริมอิสรภาพในการทำงานเช่น กิจกรรมทางดนตรี วาดภาพ การแสดงละคร หรือการใช้วัสดุต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งเด็กก็จะสามารถแลกเปลี่ยนความคิดของตนกับเพื่อน ๆ ได้

2. สุนทรียภาพ เด็กจะรู้สึกชื่นชมและมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งผู้ใหญ่ควรทำเป็นตัวอย่างโดยการยอมรับและชื่นชมในผลงานของเด็ก การพัฒนาสุนทรียภาพทำโดยให้เด็กเห็นว่าทุก ๆ อย่างมีความหมายสำหรับตัวเขา

3. ความพอใจและความสนุกสนานในขณะที่เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ การเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถทางสร้างสรรค์ จะช่วยให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าของการเป็นมนุษย์ ช่วยส่งเสริมให้เขามีกำลังใจเข้าใจตนเองว่ามีความคิดที่ดีและมีความสามารถ

4. การผ่อนคลายอารมณ์ การทำงานสร้างสรรค์เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ ลดความกดดัน ความคับข้องใจและความก้าวร้าวลง

5. สร้างนิสัยการทำงานที่ดีมีระเบียบ

6. การพัฒนากล้ามเนื้อมือ เด็กทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เด็กจะพัฒนากล้ามเนื้อเล็กและใหญ่ได้

7. การค้นคว้าทดลองและสำรวจ เด็กชอบทำกิจกรรมที่ใช้วัสดุต่าง ๆ ซ้ำ ๆ กันเพื่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นโอกาสที่เด็กจะใช้ความคิดริเริ่มและจินตนาการของเขาค้นคว้าสำรวจ ฝึกฝนสิ่งที่สร้างใหม่ขึ้นมา

บทบาทของพ่อแม่กับความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

เด็กในช่วงต้นของชีวิตเป็นวัยที่ความคิดสร้างสรรค์กำลังพัฒนา ช่วงนี้เด็กจะช่างซักถาม อยากรู้อยากเห็น ช่างสังเกต ชอบสำรวจ ศึกษา ค้นคว้า เป็นต้น ในช่วงวัยนี้หากได้จัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ให้การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้อง ก็จะเป็นประโยชน์และส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กทั้งในขณะนั้นและในเวลาต่อมาด้วย บุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเป็นอย่างมากคือ พ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูเด็ก เพราะเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดที่สุดและเป็น บุคคลคนแรกของลูก

บทบาทของพ่อแม่เริ่มตั้งแต่ การให้ความเข้าใจ รู้จักสังเกตพฤติกรรมและแววฉลาดของเด็ก และหาทางส่งเสริมด้วยวิธีการต่าง ๆ นอกจากนั้น พ่อแม่ควรให้การอบรมเลี้ยงดูเอาใจใส่และสนองความต้องการของเด็กตามวัย ทั้งในเรื่องอาหารโภชนาการ การออกกำลังกาย การพักผ่อน เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ทั้งด้านร่างกาย การดูแล เพื่อให้เด็กมีอารมณ์ สังคมที่สดชื่นเบิกบานและมีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์มั่นคง การจัดหาสิ่งกระตุ้น ยั่วยุและท้าทายสติปัญญาของเด็ก เช่น การพูดคุย การหาวัสดุ อุปกรณ์ เกมต่าง ๆ เป็นต้น นับเป็นการให้ประสบการณ์ที่กว้างขวางหลากหลาย และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเป็นอย่างดี

จากการศึกษาเรื่อง แบบอย่างของการอบรมเลี้ยงดู วินิจ เกตุขำ (2515:44) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก ความอบอุ่น และการให้คำแนะนำชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ อันเป็นบรรยากาศแบบประชาธิปไตย มีแนวโน้มว่าจะทำให้บุตรมีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษตามอารมณ์อย่างไม่มีเหตุผล ไม่สนใจและปล่อยปละละเลยบุตรมีความสัมพันธ์ทางลบกันกับความคิดสร้างสรรค์

วราภรณ์ รักวิจัย (มปป:9) กล่าวว่า บิดามารดาที่มีการศึกษาสูง ส่วนมากจะเข้าใจถึงธรรมชาติของเด็กเล็ก ๆ ได้ดีกว่า การเลี้ยงดูก็อาจจะแตกต่างไปจากบิดา มารดาที่มีการศึกษาปานกลาง บิดามารดาที่ไม่ได้รับการศึกษามักจะมองเห็นว่า วัยเด็กเล็กไม่มีความสำคัญจึงไม่ได้ดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากสาเหตุต้องทำงานเลี้ยงครอบครัวหรือโดยจงใจก็ตาม จะเป็นผลต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

อารีย์ รังสินันท์ (2527:90-91) ได้เน้นคุณลักษณะบางประการที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ดังนี้

1. การให้อิสระ การส่งเสริมความอิสระทั้งด้านความคิดและการกระทำให้เด็กมีโอกาสเลือกคิด ตัดสินใจ โดยผู้ใหญ่คอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง การฝึกให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นจะทำให้เด็กกล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าแสดงออกและสามารถคิดสร้างสรรค์ได้

2. การสร้างความเชื่อมั่น พ่อแม่ควรจะแสดงความชื่นชมในสิ่งที่ลูกปฏิบัติดี ให้กำลังใจ และพยายามส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จตามความสามารถ การกระทำเช่นนี้จะช่วยสร้างความมั่นใจให้กับเด็กและกล้าพอที่จะเสี่ยง ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นยุทธศาสตร์ของความสำเร็จและสร้างสรรค์

3. การตอบคำถาม ความอยากรู้อยากเห็นของเด็กเป็นลักษณะที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์ เด็กอาจจะมีการซักถามหรือคำถามแปลก ๆ พ่อแม่ควรแสดงความสนใจต่อคำถาม นอกจากการตอบคำถามแก่เด็กแล้ว ควรหาแนวทางกระตุ้นให้เด็กคิดหาคำตอบด้วยตนเองก็จะเป็นทางหนึ่งที่ช่วยต่อเนื่องความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้พัฒนาขึ้น

4. การรู้จักช่วยตนเอง การฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเองตามวัยด้วยการลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง จะทำให้เด็กมุ่งความสำเร็จสูง มีความพยายาม มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ซึ่งเป็นลักษณะที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม พ่อ แม่หรือผู้ปกครองควรคำนึงถึงเรื่อง ความอดทน ใจเย็น และคอยให้กำลังใจเด็ก และประการสำคัญอย่านำมาตรฐานของผู้ใหญ่มาประเมินผลงานของเด็ก ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การพัฒนาความคิดของเด็กให้คิดเป็นและคิดสร้างสรรค์ได้

<u>ครูกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์</u>

ครูมีบทบาทสำคัญมากในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก จากการศึกษาของเบนจามิน บลูม (อ้างถึงใน อารีรังสินันท์ 2527:131)ยืนยันและสนับสนุนความสำคัญของครูที่มีต่อการพัฒนาความเป็นปัญญาเลิศและความสามารถเฉพาะด้านของเด็ก บลูมกล่าวว่า ครูเป็นผู้ค้นพบแววฉลาดของเด็กโดยเฉพาะครูในชั้นอนุบาลและชั้นประถม ครูจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเด็กซึ่งน่ารักไร้เดียงสา และประการสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานของครูไปด้วยดี คือ เด็กในวัยนี้จะรักครู เชื่อ และปฏิบัติตามที่ครูแนะนำมากกว่าคนอื่น ๆ หน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู คือ ทำหน้าที่สอนเด็กให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก จิตใจ และทัศนคติตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตนในทางที่ดีงามเหมาะสมและเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม

การสอนความคิดสร้างสรรค์ก็เช่นกัน มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก ทัศนคติ และการพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ ดังที่วิลเลี่ยม (William 1971 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528:93) ได้ย้ำว่า การสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เน้นการสอนให้เด็กรู้จักคิด การแสดงความรู้สึก และการแสดงออก และยังกล่าวด้วยว่า การสอนทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์นั้นจะต้องสอนอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านการจัดกิจกรรม

การจัดสภาพแวดล้อม ตลอดจนความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก และระดับความสามารถในการแสดงออก

ครูที่สอนเด็กให้มีความคิดสร้างสรรค์ควรจะมีทั้งความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาที่จะสอน ตลอดจนเทคนิควิธีการสอนและคุณลักษณะอื่น ๆ ที่จำเป็นโดยทั่วไป ฮิลการ์ด (Hilgard 1973 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528:94) เสนอแนะว่า ครูต้องไวและให้ความสำคัญแก่แนวคิดใหม่ของนักเรียน ครูต้องอดทนต่อความไม่เข้าใจและข้อผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของเด็กซึ่งอาจไม่ตัดสินหรือวิพากษ์วิจารณ์การกระทำหรือผลงานของเด็กโดยไม่ได้พิจารณาให้ลึกซึ้งเสียก่อน และยังสำทับว่าตัวครูเองจะต้องเข้าใจความหมายของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างถ่องแท้และเลือกวิธีสอนให้ถูกต้องก่อน

อารี รังสินันท์ (2527:135-145) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่มีความคิดสร้างสรรค์ดังนี้

1. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กครูจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความคิดสร้างสรรค์เสียก่อน คือ เป็นผู้มีความคิดแปลกใหม่ กล้าทดลอง เป็นผู้มีความยืดหยุ่นทั้งการคิดและการกระทำ ไม่ยึดมั่นอยู่กับความคิดหรือติดอยู่กับรูปแบบใดแบบหนึ่งเกินไป ในการสอนของครูจึงควรจะเน้นกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ และประการสำคัญ ครูควรจะเข้าใจยอมรับความคิดเห็นใหม่ ใจกว้างพอที่จะไม่จำกัดการยอมรับเพียงความคิดของตนเท่านั้น

2. เป็นแหล่งความรู้และมีความรอบรู้ ครูที่มีความคิดสร้างสรรค์ควรเป็นที่สนใจค้นคว้าสำรวจสิ่งต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ครูไม่ควรยึดหยุ่นกับเอกสารการสอนหรือคู่มือแนะนำเพียงอย่างเดียว แต่ครูควรจะมีความรู้ดีและเป็นแหล่งความรู้ด้วย แม้จะไม่ทุก ๆ ด้านหรือทุก ๆ สาขาวิชา สิ่งที่ครูควรหลีกเลี่ยงคือการแสร้งทำท่าว่ารู้และเข้าใจเป็นดีทั้งที่ไม่รู้โดยการอธิบายให้คำตอบผิด ๆ ไม่ถูกต้อง ซึ่งเนื่องจากเด็กจะได้รับความรู้ที่ไม่ถูกต้องแล้ว จะทำให้นักเรียนเกิดความไม่เชื่อศรัทธาด้วย ในบางครั้งที่ครูไม่เข้าใจแจ่มแจ้งหรือกระจ่างชัด ซึ่งมิใช่เป็นเรื่องผิดพลาดหรือความผิดแต่อย่างใดสิ่งที่ครูควรทำคือการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ตั้งต้นเรียนไปกับนักเรียน ช่วยกันศึกษา สำรวจ วิเคราะห์ปัญหาและทำงานร่วมกับนักเรียนด้วย ก็จะเกิดการเรียนรู้ขึ้น

3. ความสนใจรอบด้าน ครูควรมีความสนใจรอบด้าน สนใจในกิจกรรมต่าง ๆ หลาย ๆ อย่างพัฒนาความสนใจของตนเองอยู่เสมอและปรับความสนใจให้ทันต่อเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความสนใจและร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างกระตือรือร้น

4. ความสนใจนักเรียน ครูควรทำงานร่วมกับเด็กด้วยความพอใจและตั้งใจจริง เอาใจใส่ศึกษา สังเกตการณ์ของตนอย่างละเอียดถี่ถ้วนทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม การปรับตัว ร่างกาย ความสามารถ ตลอดจนข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนที่จะช่วยเหลือเด็กได้และประมวลข้อมูลที่เกี่ยวกับเด็กทั้งหมดนำมาจัดกิจกรรมการเรียน เพื่อส่งเสริมความสามารถและความถนัดของเด็กแต่ละคน อันจะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

5. อารมณ์ขัน ครูที่มีอารมณ์ขันไม่เพียงแต่จะทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างราบรื่นเท่านั้น แต่จะนำความสดชื่นสนุกสนานและผ่อนคลายความตึงเครียดมาสู่สภาพการเรียนการสอนและตัวนักเรียนด้วย คนที่มีอารมณ์ขันมักจะมองปัญหาในแง่ที่ไม่เครียด และสามารถเรียนรู้จากความล้มเหลว เพื่อนำไปสู่การแก้ไขข้อบกพร่องและสามารถคิดกันต่อไป

6. สุขภาพอนามัย ครูที่สอนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ควรเป็นบุคคลที่มีสภาพเป็นผู้ใหญ่ที่สมบรูณ์ มีวุฒิภาวะสมวัยทั้งทางร่างกาย ความคิด การกระทำ ตลอดจนการยอมรับตัวเองมีสุขภาพที่สมบรูณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นแบบอย่างของความเจริญงอกงามแห่งตน ไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางความสามารถ ความสนใจ ในการสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง

7. คุณสมบัติส่วนตัว ครูที่สอนเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ควรเป็นคนที่มีรสนิยมดี แต่งกายประณีตเหมาะสมกับวัย โอกาส สถานที่ บุคลิกดีการแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและการกระทำเป็นที่ยอมรับมีความเข้าใจธรรมชาติ สามารถติดต่อประสานงานกับคนอื่นได้เป็นอย่างดี

วราภรณ์ รักวิจัย (มปป:37) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กดังนี้

1. ครูควรจะตอบคำถามของเด็กโดยให้ความสนใจ กระตือรือร้นและช่วยให้เด็กได้คิดต่อไป ถ้าครูไม่อาจให้คำตอบได้ ไม่ควรจะบอกปัดควรจะบอกแหล่งที่เด็กสามารถหาคำตอบได้

2. เมื่อเด็กทำสิ่งใดหรือกระทำได้สำเร็จ ครูควรให้กำลังใจแก่เด็ก โดยการชมเชยให้รางวัล หรือการเสริมแรง เพื่อที่จะให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งมีผลต่อการกระทำในครั้งต่อไป

3. ครูต้องยอมรับว่าเด็กทุกคนมีความสามารถไม่เหมือนกัน ควรจะดูเสียก่อนว่าเด็กมีความถนัดทางไหน และส่งเสริมให้ถูกทาง

4. ยอมรับฟัง ความคิดเห็นแปลก ๆ ใหม่ และที่แตกต่างไปจากความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์ หรือตำนิติเตียนเกี่ยวกับการคิดของเด็ก

5. ให้อิสระกับเด็กในการแสดงออก และมีการปรับปรุงตนเองอยู่เสมอในด้านการสอนและการสมาคมกับผู้อื่น และมีความสนใจต่อเหตุการณ์รอบตัวอยู่เสมอ

การวัดความคิดสร้างสรรค์

การวัดความคิดสร้างสรรค์เป็นแนวทางการส่งเสริมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้เจริญถึงขีดสุด และทำให้ทราบระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนและกิจกรรมให้สอดคล้องเพื่อพัฒนาความคิดสร้างของเด็กให้สูงยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถสกัดกั้นอุปสรรคต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ด้วย

การวัดพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ ได้มีการศึกษาค้นคว้าและมีพัฒนาการมาโดยตลอดการค้นพบวิธีวัด นับเป็นการพัฒนาการสำคัญด้านหนึ่งในการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพและการเร้าให้แสดงออกเชิงความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยาเชื่อว่า ความคิดสร้างสรรค์แตกต่างจากเชาว์นปัญญาเชิงวิชาการ และการใช้แบบทดสอบเชาว์นปัญญาวัดความคิดสร้างสรรค์จึงยังไม่เป็นการวัดความคิดสร้างสรรค์ที่แท้จริง

การวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ได้มีการศึกษาค้นคว้ามาโดยตลอดซึ่งพอรวบรวมได้ดังนี้

1. การสังเกต หมายถึง การสังเกตพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกเชิงสร้างสรรค์ การสังเกตพฤติกรรม เป็นวิธีการที่พ่อแม่ ครู ผู้ปกครองสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ เพราะบุคคลดังกล่าวอยู่ใกล้ชิดและรู้จักเด็กดีกว่าบุคคลอื่น แต่ครูและผู้ปกครองควรทราบและเข้าใจพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ที่เด็กแสดงออกถูกต้อง มิฉะนั้นจะทำให้ผลของการสังเกตผิดพลาดไป เพราะเท่าที่ปรากฏครูมักเข้าใจว่าเด็กที่มีสติปัญญาดี มีระเบียบวินัย และเชื่อฟังครูเป็นเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

2. การวาดภาพ หมายถึง การให้เด็กวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด เป็นการถ่ายทอดความคิดสร้างสรรค์ออกมา เป็นรูปธรรมและสามารถสื่อความหมายได้ สิ่งเร้าที่กำหนดอาจเป็นวงกลม สี่เหลี่ยมหรือรูปต่าง ๆ แล้วให้เด็กต่อเติมให้เป็นภาพ ลักษณะดังกล่าวได้มีการทดลองใช้และศึกษาค้นคว้ากันเป็นเวลานานแล้ว เช่น กิลฟอร์ด และ ทอร์แรนซ์ (Guilford 1965 and Torrance 1767 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ :175) ได้ใช้วิธีการให้เด็กวาดภาพจากสิ่งเร้าแล้วให้เด็กอธิบายภาพที่วาด เป็นส่วนหนึ่งในการวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กและพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในแง่ความแปลกใหม่ ไม่ซ้ำแบบและความละเอียดละออในการตกแต่งภาพ เป็นต้น

3. รอยหยดหมึก (Inkblocks) หมายถึง การให้เด็กดูภาพรอยหยดหมึกแล้วคิดตอบจากภาพที่เห็น มักใช้กับเด็กวัยประถมศึกษาเพราะเด็กสามารถอธิบายได้ดี

4. การเขียนเรียงความและงานศิลป หมายถึง การให้เด็กเขียนเรียงความจากหัวข้อที่กำหนดและประเมินจากงานศิลปะของนักเรียนในช่วงประถมศึกษา เด็กจะมีความสนใจ

การเขียนสร้างสรรค์และแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ในงานศิลป เด็กช่วงวัยนี้จะมีการพัฒนาการทางภาษาดีและการเขียนบรรยายหรือแสดงความรู้สึกจินตนาการเป็นที่สนใจของเด็ก

5. แบบทดสอบ หมายถึง การให้เด็กทำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งนับเป็นการพัฒนาการของการวัดความคิดสร้างสรรค์ ในขั้นต่อมาแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์มาตรฐานมีทั้งที่ใช้ภาษาเป็นสื่อเพื่อเร้าให้เด็กแสดงออกเชิงความคิดสร้างสรรค์ แบบทดสอบมีการกำหนดเวลาด้วย ปัจจุบันก็เป็นที่นิยมใช้มากขึ้น เช่น แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของกิลฟอร์ด แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์แรนซ์ เป็นต้น

แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ที่นิยมใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

5.1 แบบทดสอบความคล่องแคล่วของกิลฟอร์ดและคริสเตนเสน (Christensen Guilford Fluency Tests) แบบทดสอบนี้กิลฟอร์ดและคณะแห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียตอนใต้ คิดขึ้นเพื่อวัดความคิดกระจาย (Divergent Thinking) โดยมุ่งวัดตัวประกอบในแต่ละเซลล์ตามโครงสร้างสมรรถภาพทางสมอง ซึ่งมี 3 มิติ คือ เนื้อหา (Content) วิธีการคิด (Operation) และผลผลิต (Product)

5.2 แบบทดสอบของวอลลาชและโคแกน แบบทดสอบนี้ประกอบด้วยแบบทดสอบย่อย 5 ฉบับ โดยใช้เวลาทั้งหมด 55 นาที

5.3 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์แรนซ์(Torrance Test of Creative Thinking) ศาสตราจารย์ ดร.อี พอล ทอแรนซ์ แห่งมหาวิทยาลัยจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา เป็นผู้พัฒนาเครื่องมือวัดความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นภายในขอบเขตและเนื้อหาทางการศึกษา แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอร์แรนซ์ มีดังต่อไปนี้

5.3.1 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพ (Thinking Creatively with Pictures) มี 2 แบบคือ แบบ ก และแบบ ข

5.3.2 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยภาษา (Thinking Creatively with Words) มี 2 แบบคือ แบบ ก และแบบ ข

5.3.3 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยเสียงและภาษา (Thinking Creatively with Sounds and Words : Sounds and Images)

5.3.4 แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยการปฏิบัติและการเคลื่อนไหว (Thinking Creatively in Action and Moment)

อารี รังสินันท์ (2527:176) กล่าวว่า แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการวัดความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นระบบ ซึ่งอาจใช้ควบคู่กับแบบสำรวจพฤติกรรม หรือแบบสังเกตพฤติกรรมความคิดสร้างสรรค์ ก็ยิ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลใกล้เคียงและ

ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

สำหรับในประเทศไทย การศึกษาเรื่องความคิดสร้างสรรค์โดยใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กนั้น จะอาศัยการศึกษาค้นคว้าจาก แนวคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงในด้านความคิดสร้างสรรค์ของต่างประเทศ เช่น กิลฟอร์ด และทอแรนซ์ โดยนำแบบทดสอบเดิมมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับเด็กไทย เช่น ในเรื่องคำสั่ง คำชี้แจง การดัดแปลงสิ่งเร้าที่กำหนดเป็นต้น แต่หลักใหญ่ยังคงเดิม คือ เน้นการกำหนดสิ่งเร้าที่ช่วยให้เด็กคิด และวัดองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ในด้านความคิดริเริ่ม ความคิดยืดหยุ่น ความคิดคล่องตัว และความคิดละเอียดละออเหมือนกัน เช่น

1. แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของไพรัตน์ วงค์นาม (2523) แบบทดสอบนี้มีทั้งแบบภาษาและแบบรูปภาพ

2. แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยในระดับอนุบาลถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ของ อารี รังสินันท์ ซึ่งดัดแปลงมาจากแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์โดย อาศัยรูปแบบภาพ ก ของทอร์แรนซ์

ตอนที่ 2 นีโอฮิวแมนนิส (มนุษย์นิยมแนวใหม่)

ปรัชญาการศึกษาแนวมนุษย์นิยม

กลุ่มปรัชญามนุษย์นิยมเกิดขึ้นในยุคฟื้นฟูแห่งอิตาลี (Italian Renaissance) ซึ่งมีหลักความเชื่อและเห็นว่าคักดิ์ศรีและความสามารถในการกำหนดชะตาชีวิตด้วยตัวมนุษย์เองเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด นักการศึกษากลุ่มมนุษย์นิยมจะสนใจพัฒนาการของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน และให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องอารมณ์ จิตใจ ความรู้สึกของผู้เรียน (อุ่นตา นพคุณ 2527:55) หลักสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาการศึกษามนุษย์นิยม ได้แก่ การส่งเสริมให้คนมีเสรีภาพ (สมบูรณ์ พรรณาภพ 2519:35) คำว่า มนุษย์นิยม (Humanism) ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) หมายถึง ชมรมทางวรรณคดีที่เกิดขึ้นเนื่องจากคริสตจักรได้ใช้วรรณกรรมทางศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุมความนึกคิดของประชาชน ชมรมมนุษย์นิยมเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านการครอบงำความคิดและสภาพทางสังคมที่ไม่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ตัดสินชะตาชีวิตของตนเองในสมัยศตวรรษที่ 18 ซึ่งถือว่าเป็นสมัยของวิทยาการรุ่งเรือง กลุ่มมนุษย์นิยมเฟื่องฟูมากในประเทศต่าง ๆ แถบยุโรป จนสามารถกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของมนุษย์นิยม

กลุ่มมนุษย์นิยมมีแนวคิดต่อต้านของพวกกลุ่มพฤติกรรมนิยมมากโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ซึ่งหมายความว่าคนไม่มีสิทธิจะควบคุมพฤติกรรมของ

ตนเอง พฤติกรรมทุกอย่างตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและการปรับพฤติกรรมนั้นหลาย ๆ ครั้ง เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ปรับแทนที่จะใช้การเสริมแรงเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกปรับพฤติกรรม (ทรงวุฒิ สุธาอรรถ 2529:30)

กลุ่มมนุษย์นิยมมีความเชื่อว่า " มนุษย์เกิดพร้อมกับเสรีภาพมีสิทธิกระทำการใด ๆ ด้วยตัวของเขาเอง สามารถเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เขาเห็นว่าดีเห็นชอบได้ เขาสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองและสิ่งแวดล้อมได้ มนุษย์จึงมีเสรีภาพที่จะกำหนดชะตากรรมตนเอง" (สมเกียรติ อักษรกวน 2531:33)

นักมนุษย์นิยมที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยอาศัยแนวคิดของกลุ่มมนุษย์นิยมมีหลายท่าน เช่น อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers) มัลคอล์ม โนลส์ (Malcolm Knowles) เป็นต้น

ตามหลักมนุษย์นิยมมีความเชื่อพื้นฐานพอจะสรุปได้ดังนี้ (ปราณี รามสูตร 2528:31-32)

1. มนุษย์ คือสัตว์โลกชนิดหนึ่งมีจิตใจมีความต้องการความรัก ความอบอุ่นและมีขีดความสามารถที่จำกัดเฉพาะตัว ไม่ใช่เสกสรรค์ปั้นแต่งให้เป็นอะไรก็ได้ตามความพอใจของคนบางคน

2. เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคน เป็นผู้ที่มีความพยายามที่จะรักและเข้าใจตนเอง (Self-Actualization) และยอมรับในสมรรถวิสัยของตนเองอยู่แล้ว

3. เชื่อว่าข้อบังคับและระเบียบวินัยไม่สู้จำเป็นนักเพราะคนเราทุกต่างก็ยอมรับตนเองอยู่แล้วเข้าใจผู้อื่นอยู่แล้ว และทุกคนต่างก็หาแนวทางในการสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้แก่ตน

4. เนื่องจากคนเราแต่ละคนพยายามปรับตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังนั้นแต่ละคนควรมีสิทธิเลือกการกระทำเลือกประสบการณ์ของตนเอง กำหนดความต้องการของตนเอง ตัดสินใจเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยตัวเอง

5. เชื่อว่าวิธีแสวงหาความรู้หรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ สำคัญกว่าความรู้หรือข้อเท็จจริง เฉพาะโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตัวของความรู้หรือข้อเท็จจริงไม่ใช่สิ่งตายตัว ดังนั้น สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่ออนาคตของผู้เรียนมากที่สุด คือ กรรมวิธีในการเสาะแสวงหาความรู้

กลุ่มมนุษย์นิยมจะคำนึงถึงความเป็นคนของคน จะมองธรรมชาติของมนุษย์ในลักษณะที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีที่ติดตัวมาแต่กำเนิด มนุษย์เป็นผู้ที่มีอิสระสามารถจะนำตนเองและพึ่งตนเองได้ เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคม มีอิสระเสรีภาพที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อนซึ่งรวมทั้งตนเองด้วย มนุษย์เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบและเป็นผู้สร้างสรรค์สังคม (พรรณี เจนจิต 2528:22)

ปรัชญานีโอฮิวแมนนิส (มนุษย์นิยมแนวใหม่)

ปรัชญานีโอฮิวแมนนิส ได้รับแนวทางจากปรัชญากลุ่มมนุษย์นิยม นักมนุษย์นิยมให้ความสำคัญกับมนุษย์มากและมีความเชื่อว่ามนุษย์เท่านั้นที่มีจุดเริ่มต้นมาจากสิ่งเดียวกัน มีลักษณะจิตใจที่กว้างขวางและงดงาม มีความรู้สึกรัก เมตตา ผูกพันต่อมนุษย์ชาติทั่วไป (Humanist sentiment) โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น วรรณะ สีผิว ชาติ ศาสนา ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบันนี้ก็ยังเกิดขึ้นอีกมากมายในทุก ๆ ด้านจนแนวคิดแบบมนุษย์นิยมก็แทบจะไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้เลย (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2531:38)

แนวคิดของนักมนุษย์นิยมยังมีข้อจำกัดอยู่ คือ การมองคุณค่าของสิ่งมีชีวิตในแนวแคบ ๆ นักมนุษย์นิยมมักมองว่าชีวิตมนุษย์และสิ่งอื่นที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์เท่านั้นที่มีคุณค่าโดยไม่สนใจคุณค่าของสิ่งมีที่ชีวิตอื่น ซึ่งในความจริงแล้วมนุษย์ก็ไม่มีสิทธิพิเศษแต่อย่างใดที่จะเข่นฆ่าสิ่งมีชีวิตอื่นเพียงเพราะพวกเขามองไม่เห็นว่าสิ่งมีคุณค่าแต่ประการใด

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วทำให้แนวคิดของนักมนุษย์นิยมไม่สามารถจะเป็นแนวคิดของคนรุ่นใหม่ได้อีกต่อไป เนื่องจากแนวคิดของนักมนุษย์นิยมมิได้เห็นความสำคัญของสิ่งอื่น ๆ นอกจากตัวมนุษย์เอง และไม่ได้มีที่มาจากความรัก ความเมตตากับทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล ในแนวคิดเชิงมนุษย์นิยมนี้ถ้าตราบใดที่ยังมีการแบ่งชั้นกันในสังคม และความรักความเมตตายังไม่แผ่กว้างไปสู่สัตว์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กันเองและมนุษย์กับสรรพสิ่งอื่น ๆ ก็จะมีมากขึ้น ถ้ามนุษย์ไม่จำกัดความรัก ความเมตตาให้มีอยู่แต่เฉพาะมนุษย์ด้วยกันเอง แต่ได้แผ่ขยายไปสู่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เมื่อนั้นนักมนุษย์นิยมจะกลายเป็นนักมนุษย์นิยมแนวใหม่หรือนีโอฮิวแมนนิส ซึ่งเป็นแนวคิดแห่งความรักความเมตตาที่แผ่ไปสู่ ทุกสรรพสิ่งในจักรวาล (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2531:41)

นักมนุษย์นิยมแนวใหม่มีแนวคิดที่ต่างไปจากมนุษย์นิยมทั่ว ๆ ไป เพราะมนุษย์นิยมแนวใหม่มีพื้นฐานของความเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลมีจุดเริ่มมาจากสิ่งเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่สำหรับแนวคิดแบบวัตถุนิยมนั้น นักมนุษย์นิยมแนวใหม่ มีความเห็นต่างจากนักวัตถุนิยมอย่างสิ้นเชิง นักวัตถุนิยมมักมองเห็นและให้ความสำคัญที่ยิ่งใหญ่กว่าแก่วัตถุต่าง ๆ และถือว่ามนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ เป็นวัตถุที่สามารถนำมาใช้สอยให้ความสะดวกสบายให้แก่ตนเอง ในขณะที่นักมนุษย์นิยมแนวใหม่มองทุกสรรพสิ่งในโลกด้วยความรักและความไมตรี ดังนั้นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งของแนวคิดมนุษย์นิยมแนวใหม่คือ การถ่ายทอดความรู้สึกที่สวยงาม เต็มไปด้วยความรัก ความเมตตาที่ยิ่งใหญ่มาสู่วิธีการดำเนินชีวิตโดยทั่ว ๆ ไป

เป้าหมายของแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสไม่ใช่เป็นการวิเคราะห์ปัญหาของโลกที่เกิดขึ้นเท่านั้นแต่มีเป้าหมายคือ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้หมดไปอย่างรวดเร็ว แนวทางการแก้ไขปัญหาตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสมี 3 ขั้นตอน (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2531:74-91) คือ

1. การพัฒนาความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ (Universal Love) ในใจของตนเอง

แนวคิดนีโอฮิวแมนนิสมีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมความดีงาม ความบริสุทธิ์ ความรู้สึกที่ไม่ดีต่าง ๆ กันเช่นความเกลียด ความกลัว ความโลภ ฯลฯ ของเราเกิดขึ้นเนื่องจากการถูกอบรมสั่งสอน (Condition) ที่ไม่ถูกต้องมาแต่เยาว์วัย มนุษย์ถูกแนวคิดวัตถุนิยมยึดครองจิตใจโดยให้ความสำคัญแก่วัตถุที่ปรากฏอยู่ภายนอก ทำให้มนุษย์เกิดการแก่งแย่งชิงดีเพื่อจะยึดครองวัตถุด้วยรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทรัพย์สิน อาวุธ ที่ดิน ฯลฯ และในที่สุดก็ทำลายล้างกันเอง สิ่งที่โลกต้องการมากในปัจจุบันคือแนวคิดใหม่ที่จะทำให้ทุกสิ่งในจักรวาลมีการดำรงชีวิตอย่างกลมกลืนและมีความสุข แนวคิดใหม่หรือนีโอฮิวแมนนิสที่มีความเชื่อพื้นฐานว่า " ทุกสรรพสิ่งในจักรวาลมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน " ทุกอย่างในธรรมชาติมีความสัมพันธ์กัน และมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีพัฒนาการสูงสุด มนุษย์เราจึงไม่เพียงแต่จะต้องมีบทบาทในการยอมรับและคุ้มครองสิทธิในการดำรงชีวิตของชีวิตทั้งปวงเท่านั้น แต่ยังต้องมีความรับผิดชอบที่จะทำให้แต่ละชีวิตมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอย่างมั่นคงและภาคภูมิ มนุษย์จึงมีหน้าที่โดยตรงในการให้บริการความต้องการสรรพสิ่งแก่สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย เช่น ความต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย การมีสุขภาพอนามัยที่ดีและการพัฒนาจิตใจ เพื่อที่ชีวิตทั้งหลายเหล่านั้นจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเป็นทรัพยากรที่มีค่าของโลก

การเปลี่ยนแปลงสังคมที่สุดจะต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงตัวเองก่อน โดยต้องเปลี่ยนแปลงจิตใจของเราเองให้หลุดพ้นจากความรู้สึกผูกพันต่าง ๆ เช่น การเห็นแก่ตัวและพวกพ้องตามที่ได้ถูกอบรมสั่งสอน (Condition) มาตั้งแต่เล็ก เปลี่ยนแปลงให้จิตใจเรากว้างขวางขึ้น มองถึงผลประโยชน์ของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล รู้สึกตัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลมากยิ่งขึ้น

วิธีปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจตามแนวนีโอฮิวแมนนิส มีพื้นฐานอยู่บนหลักการของโยคะศาสตร์ (โยคะ แปลว่า Union หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาร่างกายและจิตใจของเราที่เกิดจากการอบรมสั่งสอนไปสู่จิตเดิมแท้ ที่มีแต่ความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ เพราะตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่างมีจุดเริ่มต้นที่จุดเดียวกันซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ถ้าบุคคลใดสามารถปรับตนเองให้เข้ากับจุดศูนย์กลางของจักรวาลได้ ผู้นั้นจะตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของทุกสรรพสิ่ง

และจะเกิดความรักความเมตตาที่สูงสุด (Universal Love)

กระบวนการที่จะรู้สึกได้ ถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลนี้เรียกว่า " เราเป็นอย่างที่เราคิด " ซึ่งเป็นการบริหารจิตใจด้วยการทำสมาธิ (Meditation) ซึ่งจะมีการสร้างภาพและภาวนาคำบางคำที่มีความหมายเกี่ยวกับจุดศูนย์กลางของจักรวาล วิธีการนี้จะทำให้บุคคลสามารถที่จะค้นพบตัวเองว่าตัวเองคือจุดศูนย์กลางของจักรวาลจิตใจของบุคคลนั้นจะเกิดความเมตตากรุณาที่แผ่กว้างต่อทุกสรรพสิ่ง บุคคลที่ทำสมาธิอยู่เสมอจะพบว่า ความรู้สึกนึกคิด การมองโลกมองชีวิตของเขาจะเปลี่ยนไป ความรู้สึกทางลบเกิดจากการถูกอบรมสั่งสอนที่ฝังอยู่ในจิตใจจะค่อย ๆ หายไป ความสงบสุขอย่างลึกซึ้งจะเริ่มเกิดของตัวเองก่อนแล้วจะค่อย ๆ ขยายไปสู่คนรอบข้างในวงกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ปัญญาที่ละเอียดอ่อนจะเกิดขึ้น ทำให้สามารถเข้าใจตนเองเข้าใจผู้อื่นได้มากขึ้น

การพัฒนาคนตามแนวคิดของปรัชญานีโอฮิวแมนนิส นอกจากจะพัฒนาทางด้านจิตใจโดยการทำสมาธิแล้ว ร่างกายก็ต้องได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องด้วย เริ่มต้นด้วยการปรับปรุงทุกเซลล์ของร่างกาย โดยการรับประทานอาหารที่ถูกต้องและการออกกำลังกายด้วยท่าโยคะอาสนะซึ่งจะส่งผลไปยังต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ที่ควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ของคนเรา การพัฒนาร่างกายและจิตใจของคนเราตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสนี้ ถ้าบุคคลใดปฏิบัติได้อย่างถูกต้องย่อมไม่สามารถจะคิดถึงเรื่องที่จะก่ออันตรายต่อผู้อื่นเลยแม้แต่น้อย ความคิดความรู้สึกของบุคคลเหล่านี้จะมีเพียงแต่การอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่งในจักรวาลเท่านั้น

2. กลุ่มพลังแห่งความรัก

การทำสมาธิอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ผู้ฝึกมีจิตใจที่ละเอียดอ่อนขึ้น มองเห็นความบริสุทธิ์ดีงามที่มีอยู่ในจิตใจของตนเองและทุกสรรพสิ่งมากขึ้น การรวมตัวของผู้ที่มีจิตใจบริสุทธิ์ที่ดีงามเหล่านี้ จะทำให้เกิดการรวมพลังแห่งความรักความเมตตาที่มหาศาล พลังจิตที่งดงามที่เกิดขึ้นจะกระจายแผ่ไปยังทุกส่วนของจักรวาล พลังแห่งความชั่วร้ายต่าง ๆ (ความเกลียด ความกลัว ความอิจฉา ความแบ่งแยก ฯลฯ) จะค่อย ๆ จางหายไป พลังแห่งความรักความเมตตาที่มีอยู่ในจิตใจของคนทุกคน จะเป็นเครื่องผลักดันให้มวลมนุษยชาติและทุกสรรพสิ่งในจักรวาลก้าวไปสู่ความสงบสุขและสันติภาพภายในเวลาอันรวดเร็ว

3. การสร้างสรรค์สังคมใหม่ด้วยความรักความเมตตา จะเริ่มบทบาทการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมในโลก พวกเขาจะดำเนินชีวิตเหมือนคนปกติธรรมดาทั่วไป สิ่งเดียวที่เขาแตกต่างจากคนทั่วไปคือ จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรัก ความเมตตา ภาระที่สำคัญที่สุดของเขา (ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของคนทุกคน) ได้แก่ ภาระผูกพันในการสร้างความอยู่ดีมีสุขของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล เมื่อแนวความคิดนีโอฮิวแมนนิสได้แพร่หลายและมีการนำไปปฏิบัติในที่ต่าง ๆ มากขึ้น

สังคมก็จะมีความสงบสวยงามขึ้น ชีวิตของแต่ละบุคคลดำเนินไปในทิศทางเดียวกันกับชีวิตส่วนรวม และทำให้โลกนี้กลายเป็นสวรรค์ที่น่ารื่นรมย์ สภาวะเช่นนี้เป็นสภาวะสมบูรณ์สูงสุดซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของทุกชีวิต สังคมในอุดมคติของแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส มิใช่เพียงแต่ทำให้เกิดความสงบสุขแก่มนุษยชาติเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมไปถึงกลุ่มสัตว์และพืชทั้งหลายอีกด้วย

<u>การศึกษาตามแนวคิดแบบนีโอแมนนิส</u>

การศึกษาตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส เป็นแนวทางการศึกษาสำหรับคนรุ่นใหม่เป็นการศึกษาที่มุ่งจะพัฒนาอัจฉริยะภาพในตัวเด็กทุกคนให้ปรากฏออกมามากที่สุด เนื่องจากคนเราส่วนใหญ่ใช้อัจฉริยะภาพที่มีอยู่ในตัวน้อยมาก ดังนั้น การศึกษาจึงน่าจะมีบทบาทสำคัญที่จะช่วยนำอัจฉริยะภาพที่แฝงเร้นทั้งหมดของมนุษย์มาใช้ให้ได้มากที่สุด การศึกษาสำหรับคนรุ่นใหม่นี้จะพัฒนาเด็กให้เป็นคนอย่างสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป โดยไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะเนื้อหาวิชาด้านเดียว แต่จะมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาชีพ วิชาการและในทุก ๆ ส่วนประกอบของชีวิตผู้เรียน (ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตสำนึก จิตใต้สำนึก จิตเหนือสำนึกไปพร้อม ๆ กัน) การศึกษานีโอฮิวแมนนิสสามารถเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า " การศึกษาเพื่อการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน (Holistic Education) " (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530:8)

P.R. Sarkar (อ้างถึงใน เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530:17) ได้อธิบายธรรมชาติของมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาไว้ด้วยภาษาของนักจิตวิทยาในปัจจุบันว่า มนุษย์ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ หลายส่วนที่ไม่สามารถแยกจากกันได้อย่างเด็ดขาดส่วนประกอบชั้นนอกสุดของคนเราเรียกว่า ร่างกาย ที่ประกอบด้วยอวัยวะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ อวัยวะภายในและต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ส่วนประกอบที่ลึกเข้าไปเรียกว่า จิตใจ ซึ่งมี 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ จิตสำนึก จิตใต้สำนึกและจิตเหนือสำนึก ซึ่งเป็นส่วนที่ลึกที่สุดและละเอียดอ่อนที่สุดของชีวิต เป็นแหล่งของพลังงาน ความรอบรู้ ความคิดสร้างสรรค์และความปิติสุขที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านร่างกาย ในระบบการศึกษาทั่วไปมักเน้นให้ผู้เรียนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง สวยงาม ด้วยการออกกำลังกายแบบต่าง ๆ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอนี้มีผลต่อการเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกายและจิตใจของเด็กเป็นอย่างมาก แต่การออกกำลังกายที่มุ่งแต่การพัฒนากำลัง การบริหารกล้ามเนื้อ ความแข็งแกร่งของร่างกายยังไม่เพียงพอที่จะช่วยพัฒนาให้เด็กมีความสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน การบริหารร่างกายที่สมบูรณ์แบบจะต้องมีการบริหารทั้งอวัยวะภายในและภายนอกซึ่งรวมถึงต่อม (Glands) ต่าง ๆ ที่เราเรียกว่า ต่อมไร้ท่อ

(Endrocline Gland) ซึ่งมีหน้าที่ขับฮอร์โมน ฮอร์โมนมีอิทธิพลอย่างมากในการควบคุมการทำงานต่าง ๆ ของร่างกายและยังมีผลต่อจิตใจด้วย

การบริหารร่างกายที่เป็นการบริหารอวัยวะทั้งภายนอกและภายใน เป็นการบริหารที่เรียกว่าโยคะอาสนะ (Yoga Asana) ผู้ปฏิบัติจะต้องมีการเคลื่อนไหวด้วยลีลาที่นุ่มนวลช้า ๆ ควบคู่ไปกับการหายใจลึก ๆ และการหยุดนิ่งสลับกันเป็นช่วง ๆ ซึ่งอาสนะเหล่านี้นอกจากจะช่วยบริหารต่อมไร้ท่อต่าง ๆ ให้ขับฮอร์โมนออกมาเป็นปกติแล้ว ยังช่วยกล้ามเนื้อและประสาทผ่อนคลายอย่างดียิ่งอีกด้วยสำหรับเด็ก ๆ นั้น นอกจากทำอาสนะต่าง ๆ จะช่วยรักษาความยืดหยุ่นคล่องตัวและความสมดุลย์ตามธรรมชาติของร่างกายแล้ว ยังเป็นวิธีที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งสำหรับการระบายพลังงานที่เหลือเฟือสำหรับเด็กที่อยู่ไม่สุขอีกด้วย

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับมนุษย์พบว่า มนุษย์มีความสามารถในการสร้างระบบภูมิคุ้มกันโรคต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองสูง ถ้าเรามีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดใส มีความรัก ความปรารถนาดีให้แก่ตัวเองและผู้อื่น ซึ่งการเรียนรู้ถึงความสามารถตามธรรมชาติของมนุษย์นี้ ทุกคนควรได้เรียนรู้และรู้จักตนเองมาตั้งแต่ชั้นอนุบาล เด็ก ๆ จะได้รู้เกี่ยวกับร่างกายและจิตใจของตนเองโดยการทำโยคะ การผ่อนคลายอย่างล้ำลึก รวมทั้งเรียนรู้ ถึงการควบคุมอารมณ์ที่รุนแรงต่าง ๆ การผ่อนคลายความตึงเครียด ซึ่งจะทำให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมมากยิ่งขึ้น

2. จิตสำนึก (Conscious Mind) จิตใจระดับแรกสุดของคนเราคือจิตสำนึก ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับความรู้สึกจากสิ่งเร้ารอบ ๆ ตัวโดยผ่านทางประสาทสัมผัสและอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย การที่เด็กเล็ก ๆ ตื่นเต้นสนุกสนานไปกับธรรมชาติ การสัมผัสสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ โดยใช้อวัยวะต่าง ๆ รับความรู้สึกรอบตัวแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทำให้จิตสำนึกของเด็กได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วและนอกจากนั้น ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของเด็กเมื่อเติบโตขึ้นอีกด้วย

เมื่อทารกลืมตาดูโลก เซลล์ประสาทที่มีหน้าที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ (Neo-Cortex) ยังไม่ก่อตัวขึ้น นีโอคอร์เท็กซ์นี้จะพัฒนาได้เมื่อเด็กได้มีโอกาสใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ความรู้สึกจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว และจะมีการพัฒนาสูงสุดในช่วงหกปีแรกของชีวิต ดังนั้นการเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้องในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ได้มีโอกาสปะทะสังสรรค์ สัมผัสสิ่งแปลกใหม่จะทำให้เด็กมีสติปัญญาสูงขึ้น มีความสามารถในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ง่ายขึ้น จากการทดลองของมูสเซ็น คอนเจอร์และเคแกน (Mussen, Conger and Kagan อ้างถึงใน จันทมาศ ชื่นบุญ 2515:79) ได้ทดลองนำเด็กกำพร้าที่เคยถูกเลี้ยงในสถานเลี้ยงเด็กซึ่งไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควรมาเลี้ยงไว้ในที่ที่เด็กได้รับการเอาใจใส่โดยเฉพาะ มีคนคอยเล่นด้วย พูดจาด้วย

มีของเล่นต่าง ๆ มากมาย ผลที่ได้รับคือ การพัฒนาทางสติปัญญา ความคิด คะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทดสอบภูมิปัญญาเพิ่มขึ้นถึง 27 จุด

เนื่องจากนิโอคอร์เทกซ์ของคนเรากว่า 80 % จะได้รับการพัฒนาจนถึงอายุ 6 ปี ดังนั้นการสร้างสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม จึงจำเป็นอย่างยิ่งในโรงเรียนอนุบาล การจัดสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายในทุก ๆ สาขาวิชาที่เกี่ยวพันกับชีวิต เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา เกมส์ ธรรมชาติศึกษา ฯ จะเป็นการสนองต่อการพัฒนาความสามารถในการรับรู้ทางสมองเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กที่เติบโตขึ้นมาในบรรยากาศของการเรียนรู้เช่นนี้ มักจะกลายเป็นคนที่มีสติปัญญาสูง ไหวพริบดี มีความสามารถในการเรียนรู้ในหลาย ๆ ด้านและมีความคิดสร้างสรรค์สูง

3. จิตใต้สำนึก (Subconscious Mind) การที่เด็กได้รับการพัฒนาจิตสำนึกจากการรับความรู้สึกจากสิ่งแวดล้อมแปลกใหม่รอบตัวแล้ว เด็กยังได้รับการพัฒนาจิตใต้สำนึกที่ทำหน้าที่บันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตและทำหน้าที่ครุ่นคิดในเรื่องที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ เช่น การใช้เหตุผล การรู้จักกาลเวลา การแบ่งแยกความดี เลว ถูก ผิด ฯ นักจิตวิทยาเด็กชาวสวิส จีน เปียเจต์ (Jean Piaget อ้างถึงใน เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530:25) กล่าวว่า การเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมของเด็กจะเกิดขึ้นเองอย่างง่ายภายใต้จิตสำนึกของเด็กเมื่อเด็กได้มีโอกาสสัมผัสหรือเห็นสิ่งเหล่านี้จริง ๆ เปียเจต์ เน้นการสอนที่เป็นรูปธรรมที่จะนำเด็กให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของนามธรรมต่าง ๆ

การศึกษาตามแนวความคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส จะใช้วิธีการสอนสิ่งที่เป็นนามธรรมแก่เด็กด้วยการจูงเด็กไปอย่างมีระบบจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมง่าย ๆ ไปสู่สิ่งที่เป็นรูปธรรมยาก ๆ และไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรมในที่สุดโดยที่เด็กแทบจะไม่รู้ตัวเลยแม้แต่น้อย เด็ก ๆ จึงสามารถเรียนรู้สิ่งที่เป็นนามธรรมทั้งหลายได้อย่างง่ายดายและเป็นธรรมชาติอย่างที่สุด โดยอาศัยประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมต่าง ๆ

ในการจัดการศึกษาแก่เด็กไม่ควรละเลยที่จะคำนึงถึงความรู้สึก เพราะการเรียนรู้ความจำ อารมณ์และความรู้สึกของคนเราไม่สามารถแยกจากกันได้ การถ่ายทอดความรู้ความคิด ความเข้าใจแก่เด็ก ควรเริ่มต้นจากความรู้สึกของเด็ก เพราะอารมณ์ความรู้สึกจะเป็นทางที่จะทำให้เกิดความจำเจและความคิดต่าง ๆ ดังนั้นการเล่าเรื่องหรือการเล่านิทานจึงมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก นิทานสามารถเป็นสื่อการสอนที่สามารถปลุกอารมณ์ต่าง ๆ เช่น ความสนุกสนาน ตื่นเต้น กลัว เห็นใจ เศร้า ฯลฯ แก่เด็กเป็นอย่างดี การถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ยิ่งตรึงใจและดึงดูดใจเท่าใด เด็กก็จะจดจำเก็บไว้ในจิตใต้สำนึกได้ง่ายเท่านั้น นอกจากนั้นความรู้สึกแปลกใหม่จากการฟังนิทาน ยังทำให้ความคำนึงผันของเด็ก โลดแล่นไปตามเนื้อเรื่องที่แปลกใหม่ของบทนิทาน อันเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไปพร้อมกันด้วย

4. จิตเหนือสำนึก แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

4.1 จิตเหนือสำนึกระดับแรก แหล่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ สภาวะสร้างสรรค์ของมนุษย์เกิดจากการเชื่อมโยงความคิดต่าง ๆ ที่เดิมไม่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลย มารวมกันเข้าเป็นความคิดเดียวที่แปลกใหม่ ซึ่งเรียกการคิดแบบนี้ว่า การคิดเชิงเทียบเคียง (Metaphoric Thinking) การคิดเชิงเทียบเคียง เป็นการคิดที่ล้ำค่ายิ่งของมนุษย์และมักจะเกิดขึ้นในขณะที่จิตใจของเราสบายหรือผ่อนคลายมากที่สุด ซึ่งจิตใจของเราจะไม่ทำงานภายใต้อำนาจของจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก แต่จะทำงานภายใต้จิตใจระดับเหนือขึ้นไปที่เรียกว่า จิตเหนือสำนึก (Superconscious Mind) ผู้ที่รู้จักผ่อนคลายจิตใจของตนเองมักจะเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ ดังนั้นในระบบการศึกษาของเด็กเราจึงไม่ควรละเลยการพัฒนาการทำงานของจิตเหนือสำนึกนี้เป็นอย่างยิ่ง

เพื่อจะได้เข้าใจการทำงานของจิตเหนือสำนึกดีขึ้น จึงขอกล่าวถึงการทำงานของสมองของคนเราเสียก่อน สมองคนเรานั้นมี 2 ซีก คือ สมองซีกซ้ายและสมองซีกขวาซึ่งจะถูกเชื่อมด้วยใยประสาทที่รวมตัวกันเป็นจำนวนมาก เพื่อให้สมองทั้งสองส่วนรับรู้การทำงานซึ่งกันและกัน การทำงานของสมองทั้งสองซีกมีการทำงานที่ต่างกัน ดังนี้ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล 2530:39)

สมองซีกซ้าย (รูปธรรม)	สมองซีกขวา (จินตนาการ)
สรรหาเหตุผล	ไม่มีถ้อยคำ
วิเคราะห์	สังเคราะห์
ใช้เหตุผล	หยั่งรู้เอง
เชิงตรรกวิทยา	ความคิดเชิงสร้างสรรค์
ความแบ่งแยก	ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
มีกาลเวลา	ไม่มีกาลเวลา
โน้มเอียงเข้าหากฎเกณฑ์ทาง วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์	โน้มเอียงเข้าหากฎเกณฑ์ทาง ศิลปะ ดนตรี

สมองของคนเราควรได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันทั้ง 2 ซีก แต่ระบบการศึกษาส่วนใหญ่ที่จัดให้เด็กทุกวันนี้มักมุ่งไปในการพัฒนาสมองซีกซ้ายเป็นส่วนใหญ่ โดยจัดให้เด็กรู้จักการท่องจำ คิดเลข ภาษา ระเบียบกฎเกณฑ์ การวิเคราะห์ข้อมูล ฯลฯ ในขณะที่สมองซีกขวาที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับจินตนาการ การคิดแปลกใหม่ ความเป็นศิลปิน ไม่ค่อยได้มีโอกาสพัฒนาขึ้นเลย การศึกษาสำหรับมนุษยชาติรุ่นใหม่หรือการศึกษาตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส จึงเน้นการพัฒนาทุกส่วนของคนเราตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สมองซีกซ้าย สมองซีกขวา

ก่อนที่เด็กจะมีอายุเจ็ดขวบ เส้นใยประสาทที่เป็นเชื่อมโยงระหว่างสมองทั้งสองซีก (Corpus Callosum) ยังก่อตัวไม่สมบูรณ์ และสมองซีกซ้ายยังทำหน้าที่ของตนเองไม่ได้ครบถ้วน เด็กเล็ก ๆ จึงไม่ชอบการคิดหรือคำสอนที่เต็มไปด้วยเหตุผล การคิดของเด็กเล็ก ๆ จึงเป็นการคิดด้วยสมองซีกขวา ซึ่งเป็นการคิดแบบจินตนาการและความคิดคะนึงฝัน การยัดเยียดความรู้ที่เป็นนามธรรมแก่เด็กก่อนวัยอันควรทำให้เด็กต้องใช้สมองซีกซ้ายที่ยังไม่ค่อยแข็งแรงมากเกินไปซึ่งจะเป็นผลให้เด็กเหล่านี้กลายเป็นคนเบื่อโรงเรียน จิตใจไม่มั่นคง ซึมเซา และไม่มีชีวิตชีวา

เด็กสามารถเรียนรู้เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ได้เร็วมาก ถ้าเนื้อหาวิชามีความหมายที่เป็นรูปธรรมในจินตนาการของเด็ก โดยเฉพาะจินตนาการที่ออกมาในรูปของนิทานที่สนุกสนาน ขณะที่ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กถูกกระตุ้นทีละน้อย ๆ ด้วยเรื่องสนุกสนานของครูผู้สอน การคิดเชิงเทียบเคียงและจินตนาการต่าง ๆ จะเกิดขึ้นภายในจิตใจของพวกเด็กและในไม่ช้าเขาจะสามารถแต่งนิยาย นิทานต่าง ๆ ด้วยตัวเองขึ้นมาได้ นอกจากการเล่านิทานแล้วยังควรมีการนำเรื่องที่ฟังมาแสดงออกเป็นละครได้อีกด้วย วิธีการนี้จะช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเป็นอย่างดี เป็นการเชื่อมโยงจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ จากสมองซีกขวาของเด็กให้ปรากฏออกมาในรูปของความเป็นจริง ในการเล่นเชิงคะนึงฝันนี้จะช่วยให้สมองซีกซ้ายและสมองซีกขวาของเด็ก ๆ ได้รับการพัฒนาควบคู่กันไป

เด็กที่ได้รับการฝึกหัดให้รู้จักการจินตนาการอย่างถูกต้องสม่ำเสมอมักเป็นเด็กที่มีความมั่นคงทางจิตใจ ไม่ค่อยตื่นตระหนกกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝัน และการฝึกจินตนาการอย่างสร้างสรรค์นี้ สามารถส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้วิชาการด้านต่าง ๆ ด้วย

4.2 จิตเหนือสำนึกระดับที่สอง : การหยั่งรู้เอง การศึกษาเพื่อพัฒนาจิตเหนือสำนึกระดับสูง คือ การศึกษาที่จะช่วยให้เราได้นำจิตใจทุกส่วนของเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมมากขึ้น ในวัยแรก ๆ ของชีวิตมนุษย์เส้นใยประสาทที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสมองทั้งสองซีกยังไม่ก่อตัวขึ้นอย่างสมบูรณ์ สมองซีกซ้ายจะมีการพัฒนาช้ากว่าสมองซีกขวา เด็กเล็ก ๆ จึงมีการคิดแบบหยั่งรู้เอง บริสุทธิ์ไร้เดียงสา ไม่มีการแปรแยก จากการศึกษาเกี่ยวกับการหยั่งรู้เองของเด็กนั้นพบว่า การหยั่งรู้เองของเด็กจะมีสูงสุดเมื่ออายุถึง 4 ขวบ แล้วจากนั้นจะค่อย ๆ จางหายไปตอนใกล้อายุ 8 ขวบ ซึ่งมักเนื่องมาจากการที่เด็กต้องใช้สมองซีกซ้ายก่อนวัยอันสมควรมากเกินไป และเด็ก ๆ ก็ไม่ได้รับการฝึกฝนให้ใช้จิตเหนือสำนึกของตัวเองเลย

การพัฒนาและนำจิตเหนือสำนึกมาใช้อย่างเต็มที่นั้นก็คือ การหยุดการทำงานของจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก โดยใช้กระบวนการทำสมาธิ (Meditation) กระบวนการนี้เริ่มจากการนั่งขัดสมาธิอย่างเงียบ ๆ สองมือประสานวางอยู่บนตัก หลับตาทั้งสองข้างแล้วจินตนาการว่าตนเองกำลังนั่งอยู่ในบรรยากาศที่สงบเงียบ อวัยวะทุกส่วนจะไม่มีการทำงานใด ๆ เลย จิตสำนึกที่ทำหน้าที่ในการควบคุมอวัยวะเหล่านี้ จะถูกพักการทำงานไปทันที หน้าที่ต่อไปของผู้ทำสมาธิคือการหยุดการทำงานของจิตใต้สำนึก (สมองซีกซ้าย) ซึ่งทำหน้าที่สะสมข้อมูล ความจำ การหาเหตุผล ถ้อยคำ โดยการท่องคำ 2 พยางค์บางคำ (Mantra) อยู่ในใจให้สอดคล้องกับจังหวะหายใจเข้าออก ซึ่งจะเป็นผลให้ความคิดที่วุ่นวายที่มักจะเกิดขึ้นจากจิตใจสำนึกสงบลงและพลังจิตอันมหาศาลที่เกิดจากจิตใจที่จดจ่ออยู่กับเสียงท่องเป็นอย่างเดียว จะค่อย ๆ ยกจิตใจของผู้ทำสมาธิให้เข้าสู่จิตเหนือสำนึก

การท่องมันตราอย่างนุ่มนวลและมีจังหวะอยู่ในใจ จะทำให้คลื่นสมองที่เกิดขึ้นในสภาวะจิตสำนึกที่ตื่นตัวตามปกติที่เรียกว่า คลื่นเบตา (Beta Wave) ซึ่งเป็นจังหวะที่รวดเร็วไม่สม่ำเสมอนั้นสงบลงจนกลายเป็นคลื่นอัลฟา (Alpha Wave) ที่มีจังหวะช้าและแน่นอนกว่า ซึ่งจะทำให้ผู้ทำสมาธิเข้าสู่สภาวะที่สงบเยือกเย็นของจิตใจ เมื่อปฏิบัติต่อไปอย่างเรื่อย ๆ คลื่นสมองของผู้ทำสมาธิจะค่อย ๆ นุ่มนวลมากขึ้นจนกลายเป็น คลื่นเธตา (Theta Wave) ที่มีพลังจิตมหาศาล ในสภาวะที่กำลังเข้าสู่จิตเหนือสำนึกนี้ นักวิทยาศาสตร์เชื่อกันว่าเป็นสภาวะที่คนจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ การหยั่งรู้เอง ความสามารถในการสื่อสารทางจิตและมีความสงบทางจิตใจสูงสุด เมื่อผู้ทำสมาธิมีจิตใจสงบมากขึ้นคลื่นสมองของเขาจะช้าลงจนกลายเป็นคลื่นเดลต้า คลื่นสมองของผู้ทำสมาธิเหมือนกับ "หยุดนิ่ง" ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลดูเหมือนจะหยุดการเคลื่อนไหว ความรู้สึกแบ่งแยกจากสรรพสิ่งในจักรวาลจะหมดไป คลื่นสมองจะค่อย ๆ สั่นช้าลง มีพลังงานสูงขึ้นจนสามารถรวมตัวกับคลื่นของจักรวาล (Cosmic Wave) ที่มีพลังงานมหาศาล

การทำสมาธิโดยใช้หลักการดังที่กล่าวไปแล้วมีคุณประโยชน์มากมายในหลาย ๆ ด้าน เช่น ทำให้สุขภาพด้านร่างกายดีขึ้น จิตใจมั่นคงขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น มีความหยั่งรู้เองมากขึ้นและทำให้จิตใจสงบเยือกเย็นมีความสุขมากขึ้น ประโยชน์สูงสุดที่ผู้ทำสมาธิเป็นจำนวนมากได้รับ คือ การมีสมาธิ (Concentration) และยังสามารถใช้สมองได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าเคย

การศึกษาสำหรับเด็กนั้น ควรฝึกให้เด็กรู้จักการมีสมาธิควบคู่ไปกับการให้ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ โดยให้ฝึกฝนการทำสมาธิตั้งแต่เป็นเด็กเล็ก ๆ และรู้จักการนำการทำสมาธิมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน

i 10302128

4.3 จิตเหนือสำนึกระดับที่สาม : ความรักความเมตตาที่ยิ่งใหญ่ การทำสมาธิ เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับการพัฒนาความรู้สึกที่ไม่มีการแปรแยกตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้นเสียงมันตราที่เราท่องอยู่ในใจยังมีความหมายล้ำลึกที่ทำให้เกิดความรักอันเป็นสากลในจิตใจของผู้ปฏิบัติอีกด้วย เช่น ความหมายที่ว่า "ข้าพเจ้ามีความรักให้กับทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจักรวาล" จากคำที่กล่าวว่า "เราคิดอย่างไร เราก็จะเป็นอย่างนั้น" (As You Think, So You Become) จะเป็นได้ว่าความคิดมีอิทธิพลต่อจิตใจของเรามาก ความหมายของมันตราในขณะทำสมาธิ ซึ่งเป็นการช่วยยกระดับจิตสำนึกของผู้ฝึกให้เข้าสู่จิตเหนือสำนึกระดับสูงสุดที่ไม่มีการแบ่งแยก มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหลังจากที่ผู้ทำสมาธิกลับมาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในโลก เขาก็จะมองโลก มองผู้ร่วมงานด้วยสายตาแห่งความรักมากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาถึงจิตใจระดับต่าง ๆ ทั้งหมดแล้วนั้น พอจะกล่าวได้ว่า การทำงานของจิตใจในระดับจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก เป็นการทำงานที่ถูกควบคุมโดยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมทั้งสิ้น แต่เมื่อจิตใจของคนเราได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้นจนถึงระดับของจิตเหนือสำนึกแล้ว ก็เท่ากับจิตใจของคนเราหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ของสังคมหรือการประเมินผลโดยผู้อื่น ซึ่งเป็นผลให้เกิดการพึ่งตนเอง ความเป็นอิสระและความคิดสร้างสรรค์ได้สะดวกขึ้น (คาร์ลโรเจอร์ อ้างถึงใน ฮาโรลด์ ซี ลีออง จูเนียร์ : 2527)

การศึกษาของเราทุกวันนี้นับตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยได้แบ่งแยกความรู้ออกเป็นวิชาต่าง ๆ มากมาย แบ่งแยกเนื้อหาออกจากกันจนแทบจะไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ซึ่งเป็นการขัดกับความเป็นเอกภาพ การศึกษาตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส เป็นหลักสูตรที่รวมสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เด็กมองโลกมองชีวิตด้วยสายตาที่กว้างไกล ให้เด็กเห็นวิวัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลในลักษณะของวงกลม และแสดงถึงความสำคัญของทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลตั้งแต่ฝ่องอากาศจนถึงมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่มีการพัฒนาสูงสุดทุกสิ่งทุกอย่างในโลกจะต้องมีความสัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เด็กที่ได้รับการศึกษาตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิสจะมีความสัมพันธ์อันสูงส่งต่อสิ่งทั้งหลายในจักวาล มีความรัก (Universal Love) ในดวงใจกับทุกสรรพสิ่ง ความรู้สึกเหล่านี้จะเตรียมให้เด็กทุกคนพร้อมที่จะดำเนินชีวิตในบทบาทของผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อตัวเองสังคมและทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย

เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ตามแนวการศึกษานีโอฮิวแมนนิส

1. การมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง (Physically Fit)
2. มีจิตใจมั่นคง (Mentally Strong)
   2.1 ควบคุมความคิดตนเองได้ทั้งด้านจริยธรรม การมีระเบียบวินัย
   2.2 มีจินตนาการความคิดสร้างสรรค์

3. พัฒนาจิตใจขั้นสูงสุด (Spiritual Elevated) มีความรักความเมตตาหรือความรักไว้จำแนก (Universal Love)

4. มีความรู้ทางด้านวิชาชีพ วิชาการ (Academic Knowledge)

การพัฒนามนุษย์ต้องมีการพัฒนาให้ถึงเป้าหมายทั้ง 4 ด้านโดยเฉพาะการพัฒนาจิตใจให้มีความรักความเมตตาหรือความรักไว้จำแนกนั้น ถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะถ้ามนุษย์มีการพัฒนาร่างกายให้สวยงามแข็งแรง มีความคิดจินตนาการ มีวิชาชีพเลี้ยงตนเอง แต่ไม่มีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตาแล้ว ความสงบสุขในโลกก็ยังไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ในการจัดการเรียนการสอนตามวิธีการศึกษานีโอฮิวแมนนิส ในการทดลองครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปแบบ 4 อย่าง เพื่อเป็นการสนองต่อการพัฒนามนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ดังที่กล่าวมาแล้วคือ

1. การเล่านิทาน เพื่อเป็นการพัฒนาจิตใต้สำนึกของเด็กและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไปพร้อมกันโดยนิทานที่นำมาเล่าให้เด็กฟังนั้น จะมีเนื้อหาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลและความรักที่ไม่มีการแบ่งแยก ซึ่งเป็นหลักสำคัญของแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนีส

2. ศิลป ดนตรี เพื่อเป็นการพัฒนาสมองซีกขวาของเด็กให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์และเป็นการพัฒนาจิตสำนึก เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

3. โยคะอาสนะ เพื่อพัฒนาร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจทุกระดับของเด็กให้สมบูรณ์

4. สมาธิ เพื่อพัฒนาจิตเหนือสำนึกของเด็กซึ่งเป็นแหล่งความคิดสร้างสรรค์ของตัวเด็กเอง และเป็นพัฒนาจิตใจให้ถึงระดับสูงสุด คือ การมีความรักความเมตตาหรือความรักไว้จำแนก (Universal Love)

การศึกษาตามแนวความคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส จะจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในรูปของวงกลมแห่งความรัก (Circle of Love) ซึ่งเป็นการรวมสาขาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เด็กมองโลกมองชีวิตด้วยสายตาอันกว้างไกล วงกลมแห่งความรักนี้แสดงให้เด็กเห็นถึงวิวัฒนาการของสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลในลักษณะของวงกลม เริ่มจากจุดอันสูงสุดไปเป็นอากาศและแก๊ส ไฟและดวงดาว น้ำและดิน พืชและสัตว์ จนถึงการปรากฏเป็นมนุษย์และสุดท้ายเป็นมนุษย์ที่มีการพัฒนาจิตใจจนเข้าถึงจิตอันสูงสุดอันจะมีแต่ความรัก (Universal Love) ในดวงใจให้แก่ทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาล นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลตั้งแต่ฟองอากาศ ก้อนหิน ดินทราย ต้นไม้ ป่าเขา ไปจนถึงสัตว์และมนุษย์ ทุกสิ่งทุกอย่างนี้จะต้อง

สัมพันธ์กันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้น เด็กที่ได้รับการศึกษาแบบนีโอฮิวแมนนิสนี้จะไม่มีความ รู้สึกอ้างว้าง เหงาโดดเดี่ยวอีกต่อไป แต่กลับจะมีความสัมพันธ์อันสูงสุดต่อสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในจักรวาล ความรู้สึกเหล่านี้เองจะเตรียมให้เด็กทุกคนพร้อมที่จะดำเนินชีวิตในบทบาทของผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อตัวเอง สังคมและทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย

ทุกสาขาวิชาในชั้นเรียนจะอยู่บนพื้นฐานของวงกลมแห่งความรัก ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการศึกษามากมายหลายชนิดเช่น เทพนิยาย การละเล่น เพลง เกมส์ การสร้างภาพพจน์เชิงสร้างสรรค์ ศิลปะ การฝีมือ ดังนั้นเด็ก ๆ ที่ได้เรียนตามวิธีการของแนวคิดนี้ จะได้รับการพัฒนาในทุกส่วนของชีวิตตั้งแต่ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การหยั่งรู้เองและการมีความรักที่เป็นสากล เช่น การเรียนรู้เรื่องอากาศ เด็กๆจะได้ฟังนิทานและแสดงละครที่เกี่ยวกับ ลูกโป่งสีแดง ใช้จินตนาการกับการเดินทางไปกับลูกโป่งในอากาศ ทำก้งหันลม สมมติตนเองเป็นเครื่องบินแล้วก็เคลื่อนไหวร่างกาย เป็นต้น การจัดกิจกรรมแบบต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นการปลุกเร้าให้เด็กสนุกสนานบันเทิงใจไปกับการเรียนรู้ และใฝ่รู้ในความรู้ใหม่ ๆ ไปตลอดชีวิต

การจัดเรียนการสอนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส จะต้องฝึกให้เด็กรู้จักมีระเบียบวินัยด้วย ซึ่งครูจะต้องสอนโดยการให้ความรักและตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก มิใช่การดุว่าหรือตีโดยใช้อารมณ์ จากผลการศึกษาแสดงให้เด็กเห็นว่า เด็ก ๆ จะสามารถเรียนรู้ถึงระเบียบวินัยและจริยธรรมต่าง ๆ โดย 3 วิธี (Av Ananda Mitra Ac 1987 : 12) คือ

1. เรียนรู้จากพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ครูจึงควรเป็นตัวอย่างดีให้กับเด็กได้เลียนแบบ และเลือกทำเฉพาะในสิ่งที่ต้องการให้เด็กทำเท่านั้น

2. ซึมซับจริยธรรมจากบทนิทาน นิทานที่ใช้ควรเป็นนิทานประเภทที่ส่งเสริมจริยธรรมครูควรจะนำเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรมในนิทานมาสนทนากับนักเรียน ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และพยายามแนะนำเด็กให้ประพฤติดีโดยยกตัวอย่างจากนิทานที่เคยเล่ามาแล้ว

3. การให้แรงเสริมจากพฤติกรรมที่ดี การให้แรงเสริมในทางบวกกับเด็กที่มีความประพฤติดีจะให้ผลที่ดีกว่าการลงโทษเด็กที่ประพฤติไม่ดีเป็นอย่างมาก ดังนั้นครูจึงควรยกย่องให้กำลังใจ และแสดงความรักกับเด็กที่มีพฤติกรรมดี โดยมีข้อควรคำนึงดังนี้

- ไม่ยกย่องชมเชยเด็กคนเดียวกันตลอดเวลา
- ไม่นำเด็กคนหนึ่งไปเปรียบเทียบกับเด็กอีกคนหนึ่ง
- ไม่สัญญากับเด็กในสิ่งที่ครูไม่สามารถทำได้

การศึกษาตามแนวคิดแบบนีโอฮิวแมนนิส จะฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัยโดยอาศัยวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การให้รางวัล บางครั้งนอกจากครูจะยกย่องชมเชยเด็กที่มีความประพฤติดีด้วยความรักแล้ว ครูยังควรจะให้รางวัลและสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ ในรูปของรูปธรรมด้วย ครูจะหา "ตรายางเด็กดี" (Happy Stamp) ซึ่งเป็นตรายางที่มีรูปอะไรก็ได้ที่ แสดงถึงความสุข ประทับตรายางเด็กดีลงบนกระดาษหรือสมุดของเด็กที่ทำงานได้ดี และก่อนที่เด็กจะกลับบ้าน ประทับตรายางเด็กดีลงบนผ่ามือของเด็กที่มีความประพฤติดีตลอดวันนั้น ๆ เด็กๆ จะนำไปอวดบิดามารดาหรือผู้ปกครองด้วยความภาคภูมิใจที่ตนเองเป็นเด็กดี

นอกจากนั้นยังควรให้สิ่งตอบแทนอื่น ๆ แก่เด็กด้วย เช่น เลือกเด็กที่มีความประพฤติดีเมื่อวันที่ผ่านมา ให้เป็นผู้ที่ได้ทำในสิ่งที่ตนอยากทำในวันต่อไป เช่น ได้จับมือกับครูในตอนทำกิจกรรมตอนเช้า (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก) หรือ เป็นผู้นำในการออกกำลังกาย เป็นต้น

2. จงคิดและพูดในสิ่งที่ดีเสมอ (Be Positive) สิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ควรจะรักษาไว้ให้ดีในจิตใจของครู คือ การคิดและพูดในทางที่ดีหรือเป็นบวกเสมอ คำพูดที่เป็นไปในทางลบไม่ควรจะพูดออกมาเลย เพราะความกล้วหรือความรู้สึกที่ไม่ดีจะเกิดขึ้นในจิตใจของเด็กได้ง่ายและก็จะฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกของเด็กตลอดไป ดังนั้น ครูจึงควรช่วยให้เด็กได้พัฒนาความรู้สึกที่ดีต่อตนเองโดยการพูดในสิ่งที่ดีหรือทางบวกเสมอ เช่น

แทนที่จะพูดว่า	ควรจะพูดว่า
" หนูเป็นเด็กขี้ขโมย "	" หนูควรมีความซื่อสัตย์ตลอดเวลา "
" แดงเขาฉลาดกว่าหนูอีก "	" อีกไม่นานหนูก็จะทำได้อย่างที่แดงทำ "
" หนูเป็นเด็กไม่ดีเลยเห็นแก่ตัว "	" ถ้าเธอให้น้อยยืมตุ๊กตา น้อยจะให้หนูเล่นขายของกับน้อยด้วย "

ฯลฯ

3. เปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานของเด็ก พยายามเปลี่ยนแปลงพลังงานของเด็กจากการใช้พลังงานไปในทางที่ไม่ถูกต้องให้ไปใช้ในทางที่ดี โดยเฉพาะกับเด็กเล็กๆ ครูอาจจะทำให้เด็ก ๆ ไข้วเขวไปทำในสิ่งที่ถูกต้องแทน ตัวอย่างเช่น

แทนที่จะพูดว่า	ควรจะพูดว่า
" หยุดตะโกนเสียงดังเดี๋ยวนี้นะ "	" เด็ก ๆ มาดูมดพวกนี้แน่ะ "
" อย่าไปฉีกสมุดอย่างนั้น "	" เปิดหน้าใหม่ดี ๆ นะ แล้วดูซิว่ามีอะไรแปลก ๆ บ้างม้ย "
" อย่าขีดเขียนบนผนังห้อง "	" เอากระดาษนี่ไปนะแล้ววาดรูปสวย ๆ มาให้ครูดู "

ฯลฯ

4. ใช้หุ่นมือ การใช้หุ่นมือสอนระเบียบวินัยกับเด็ก เป็นวิธีน่าสนใจและดึงดูดความสนใจของเด็กได้มาก ใช้หุ่นนกตัวโตหรือสัตว์อื่น ๆ บินไปเกาะที่ศีรษะหรือไหล่ของเด็กพร้อมกับทำเสียงนกเป็นสัญญลักษณ์ให้รู้ว่าขณะนั้นเด็กคนนั้นควรจะหยุดส่งเสียงดัง เป็นต้น

5. ใช้เพลงเพื่อเปลี่ยนกิจกรรมหรือกิริยา เมื่อครูต้องการให้เด็กเปลี่ยนกิจกรรม ครูควรจะการร้องเพลงแทนการบอกคำสั่ง เช่น ก่อนจะเปลี่ยนกิจกรรมแล้วให้เด็กทุกคนนั่งลง ครูจะร้องเพลง " นั่งลง นั่งลง อย่าโยกเยกโยเย นั่งลง นั่งลง อย่าโยกเยกโยเย " ฯลฯ

6. การลงโทษ บางครั้งการที่จะให้เด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้นก็ต้องมีการลงโทษ แต่ควรเป็นการลงโทษที่ไม่ให้เด็กเกิดความกลัวฝังอยู่ในจิตใจ ถ้าเป็นไปได้ควรให้โอกาสเด็กได้กระทำดีแก้ความผิดที่ได้กระทำลงไป เช่น ให้ช่วยซ่อมแซมสิ่งที่ตนทำแตกเสียหาย เป็นต้น หรืออาจจะให้เด็กไปนั่งคนเดียวเงียบ ๆ ในที่ที่จัดไว้สำหรับคนทำความผิด เช่น มุมห้อง เป็นต้น

ในการที่จะปรับความประพฤติของเด็กให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นนั้น ครูควรใช้วิธีการ 4 ขั้นตอน คือ 1 การใช้คำพูดที่อ่อนหวาน 2 ใช้คำพูดที่แข็งขึ้น 3 ตาดโทษ 4 ลงโทษ

การที่ลงโทษเด็กนั้นจะต้องคำนึงถึงอายุของเด็กด้วย เด็กที่เล็กมากจะไม่สามารถเข้าใจถึง เหตุผลการทำโทษนั้นได้เลย เด็กที่อายุประมาณ 3 ปี ยังไม่ควรจะถูกลงโทษ แต่ครูหรือผู้ปกครองควรจะพยายามป้องกันมิให้เด็กกระทำความผิด โดยการเปลี่ยนหรือชวนให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมโดยทันที เด็กอายุ 4 ปี ควรจะให้เด็กหยุดการกระทำที่ผิดเสียและแสดงให้เห็นการกระทำที่ถูกต้องแทน สำหรับเด็กอายุ 5 ปีขึ้นไป ควรจะอธิบายให้เด็กฟังถึงความผิดที่กระทำเป็นลำดับขั้นอย่างชัดเจน และพึงระลึกเสมอว่า

* อย่าคาดหวังให้เด็กเล็ก ๆ มีพฤติกรรมให้เหมือนกับผู้ใหญ่ เด็กไม่มีความสามารถเข้าใจเหตุผลต่าง ๆ ได้เหมือนผู้ใหญ่ ดังนั้นพยายามอย่าอธิบายรายละเอียดที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ต้องการให้เด็กเป็นมากเกินไป
* อย่าตีหรือดุเด็กบ่อยเกินไป
* อย่าดุเด็กหรือทำให้เด็กอายต่อหน้าเพื่อน ๆ
* อย่าลงโทษเด็กทุกคนที่ครูไม่มีความรู้สึกรักกับเด็กคนนั้น

ตอนที่ 3 ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ภูมิหลังของโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ (กรมการศาสนา 2531:3-7)

สมเด็จพระสังฆราช ได้ทรงปรารถกับนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อต้นปีพุทธศักราช 2516 ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราช

ประสงค์ที่จะให้ทางคณะสงฆ์ พิจารณาหาทางจัดการสอนเด็กและประชาชนให้มีความรู้ขึ้นอ่านออกเขียนได้

แม้ในปัจจุบัน มีโรงเรียนในระบบการศึกษาของชาติ เป็นฝ่ายรับผิดชอบในการศึกษาของเด็กและประชาชนอยู่แล้วแต่วัดต่าง ๆ ก็มีส่วนช่วยเหลือการศึกษาของเด็กและประชาชนอยู่เป็นอันมาก เป็นต้นว่าอนุญาตให้โรงเรียนเกือบทุกประเภท ทุกสังกัดใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้งโรงเรียน เป็นบริเวณ เป็นสนาม ส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ให้ที่อยู่อาศัยแก่นักเรียนโดยการมาเป็นเด็กวัด คิษย์วัดและช่วยอบรมสั่งสอนนอกเวลาเรียน ตลอดจนให้ความอุปการะแก่เด็กและประชาชนในด้านการศึกษาด้วยประการต่าง ๆ

ปัญหาสำคัญในการจัดการศึกษาของรัฐที่ยังแก้ได้ไม่หมดก็คือ เด็กในเกณฑ์บังคับให้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่ต้องคอยจนถึงอายุเข้าปีที่แปดจึงจะมีโอกาสได้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา และเมื่อเข้าเรียนแล้วปรากฏว่ามีเด็กจำนวนไม่น้อยที่ต้องเรียนซ้ำชั้นประถมปีที่ 1 เป็นเวลาถึงสองปีจึงจะได้เลื่อนชั้นไปเรียนในชั้นประถมปีที่ 2 ทำให้เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนมาก ในการจัดหาสถานที่เรียน และจัดหาครูสำหรับสอนนักเรียนที่เรียนซ้ำชั้น ในชั้นนี้จึงนับเป็นการสูญเปล่าทางการศึกษาที่น่าเสียดายมาก

กระทรวงศึกษาธิการได้แก้ปัญหานี้ โดยการจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นโดยทางตรงและโดยรัฐจัดการเองและให้เอกชนจัด แต่ก็เป็นการดำเนินการที่จะต้องลงทุนมาก ทั้งฝ่ายผู้จัดและประชาชนที่ส่งเด็กเข้าเรียน จึงไม่สามารถจัดโรงเรียนนี้ให้ประชาชนส่งบุตรหลานเข้าเรียนได้ทั่วถึง แม้ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา ก็ยังไม่มีท่าทีว่าจะแก้ปัญหานี้ได้ในระยะเวลาอันสั้น

กระทรวงศึกษาธิการใน พ.ศ.2516 จึงได้คิดโครงการโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเข้าเกณฑ์ขึ้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวโดยวางแนวอย่างกว้าง ๆ ในตอนแรกว่าขอความอนุเคราะห์จากคณะสงฆ์ให้วัดจัดตั้งโรงเรียนวัดขึ้น โดยให้พระเป็นครูและให้ทำการสอนเด็กที่มีอายุก่อนเกณฑ์บังคับเข้าเรียนในโรงเรียนตามกฎหมายว่าด้วยประถมศึกษา การจัดตั้งโรงเรียนวัดเช่นว่านี้จะค่อยทำค่อยไปโดยในชั้นต้นเลือกเอาแต่บางวัดที่มีสถานที่กว้างขวางพอสมควร และมีพระภิกษุที่พอจะสามารถทำการสอนเด็กก่อนเกณฑ์บังคับได้ ซึ่งปรากฏว่าก่อนที่กระทรวงศึกษาธิการ จะเริ่มดำเนินการตามนโยบายนี้ มีบางวัดได้จัดดำเนินการในลักษณะเดียวกันอยู่บ้างแล้ว และได้ผลดีพอสมควรทั้งผู้ปกครองเด็กและชาวบ้านก็พอใจ

นโยบาย

การจัดการศึกษาให้แก่เด็กและประชาชนให้มีความรู้ขึ้นอ่านออกเขียนได้ ให้ทั่วถึง แบบโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์นี้จึงจัดได้ว่า เป็นการศึกษาสงเคราะห์เด็ก และการลาธารณสงเคราะห์ประการหนึ่ง และการจัดการศึกษาประเภทใดหรือระดับใดก็ตาม ถ้าสามารถจัดโดยวัดหรือพระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการแล้ว นับเป็นการทำให้เด็กหรือประชาชนได้ใกล้ชิดหรือเข้าวัดมากขึ้นมีศีลธรรมและเป็นคนโดยสมบูรณ์มากกว่าเด็กหรือประชาชนที่ไม่มีโอกาสดังกล่าว

โครงการจัดตั้งโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการที่คิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2516 ได้รับความสนใจจากวัดและประชาชนอย่างกว้างขวาง กรมการศาสนาจึงได้วางหลักเกณฑ์ตามดำริของนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2516 ขึ้นเสนอมหาเถรสมาคม ดังนี้

1. ให้เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการกุศล ไม่เก็บค่าธรรมเนียมการเรียนแต่อย่างใด

2. ให้ใช้ชื่อโรงเรียนว่า " โรงเรียนวัด....."

3. ให้สอนเด็กก่อนเกณฑ์บังคับตามกฎหมายทั้งชาย - หญิง อายุตั้งแต่ 5 ปีถึงย่างเข้าปีที่ 8

4. ให้พยายามสอนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือให้มีความรู้ขึ้นอ่านออกเขียนได้ด้วย

5. ครูผู้สอน คือ พระภิกษุสามเณร และจะให้ฆราวาสเป็นครูช่วยสอนก็ได้

6. ความมุ่งหมายของโรงเรียน คือ เตรียมให้เด็กพร้อมที่จะเข้าเรียนในการศึกษาภาคบังคับ กับอบรมในด้านกิริยามารยาทและศีลธรรม ตลอดจนสอนผู้ใหญ่ให้มีความรู้ขึ้นอ่านออกเขียนได้

7. ในขั้นต้นให้จัดตั้งอย่างน้อยอำเภอละ 2 แห่ง

กรมการศาสนาได้นำเรื่องนี้กับเรื่องอื่น ๆ ในโครงการสนองนโยบายของคณะสงฆ์รวม 10 เรื่อง เสนอมหาเถรสมาคม ซึ่งมหาเถรสมาคมได้ตั้งพระเถรสมาคมสามรูปคือ พระธรรมโรดม พระมหาโพธิ์วงศาจารย์ และพระมหารัชชมังคลาจารย์ เป็นผู้แทนมหาเถรสมาคมไปร่วมประชุมพิจารณากับกรรมการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาตั้งขึ้น เพื่อพิจารณานโยบายสนองงานคณะสงฆ์ แล้วได้นำเสนอมหาเถรสมาคมในการประชุมครั้งที่ 6/2516 เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2516 ที่ประชุมมหาเถรสมาคม พิจารณาแล้วเห็นด้วย การตั้งโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์จึงได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่นั้นมา

ปัจจุบันโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ได้เปลี่ยนชื่อเป็น ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2531 สาเหตุของการที่ต้องเปลี่ยนชื่อเพราะว่าโรงเรียนวัดสอนเด็ก

ก่อนเกณฑ์ไม่มีพระราชบัญญัติรองรับ จึงไม่ถูกต้อง จึงต้องเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม

<u>โครงการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด</u>

จัดเป็นผู้จัดตั้งและดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พระภิกษุสามเณรและฆราวาสเป็นผู้ดำเนินการสอน โดยกรมศาสนา เป็นผู้สนับสนุนเกี่ยวกับงบประมาณช่วยเหลือในด้านวิชาการและอื่น ๆ

หลักการของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

1. ให้เป็นศูนย์ฯ ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการกุศลไม่เก็บค่าธรรมเนียมการอบรมแต่อย่างใด
2. ให้รับเด็กก่อนเข้าศึกษาภาคบังคับตามกฎหมาย ทั้งชาย - หญิง ตั้งแต่อายุ 3 ปี ถึงย่างเข้าปีที่ 7
3. ครูผู้อบรมด้านศีลธรรม คือพระภิกษุสามเณร และครูผู้อบรมด้านวิชาสามัญทั่ว ๆ ไปคือ ฆราวาส

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นการวางรากฐานการศึกษาของเด็กก่อนเกณฑ์พอให้มีพื้นความรู้ เพื่อเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาต่อไปด้วยดี
2. เพื่อเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทยให้แก่เด็ก
3. เพื่อเป็นการปลูกฝังธรรมให้แก่เด็กตั้งแต่เยาว์วัย
4. เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน โดยอาศัยเด็กเป็นสื่อสัมพันธ์
5. เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขนิสัยที่ดี มีนิสัยร่าเริง รู้จักออกกำลังกาย และพักผ่อนที่ถูกต้อง ตลอดจนการป้องกันโรคภัยที่มาเบียดเบียน
6. เพื่อให้สามารถช่วยตัวเองได้ และสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเองได้
7. เพื่อส่งเสริมให้รู้จักการสังเกตและมีไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม
8. เพื่อส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
9. เพื่อเป็นการสนองนโยบายของคณะสงฆ์และกระทรวงศึกษาธิการ

การดำเนินงาน

1. เจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณร เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งขึ้นในวัดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
2. พระภิกษุสามเณรเป็นครูสอนด้านอบรมศีลธรรม การฝึกมารยาทตลอดจนประเพณีของไทย และวิชาสามัญ ตามหลักสูตรที่วางไว้ให้ฆราวาสเป็นผู้สอนและฝึกอบรม

3. กรมการศาสนา เป็นศูนย์กลางในการรับทราบการจัดตั้งศูนย์ฯ ประเภทนี้ตลอดจนให้ความสนับสนุนในด้านวิชาการ การเงิน อุปกรณ์และอื่น ๆ ตามสมควรและความจำเป็น

4. ศูนย์จะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้กรมการศาสนาทราบทุก ๆ ระยะ 6 เดือนตามแบบฟอร์มที่กรมการศาสนากำหนดให้

5. กรมการศาสนา เป็นผู้ควบคุมนโยบายการดำเนินงานของศูนย์ฯ ประเภทนี้

6. กรมการศาสนา จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ของกรม ออกนิเทศแนะนำการทำงานของศูนย์ฯ ตามเวลาอันเหมาะสม เพื่อให้ศูนย์ฯ ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ได้ผลตามที่มุ่งหมายของทางราชการ

7. ให้ศึกษาธิการจังหวัด และศึกษาธิการอำเภอร่วมกับคณะสงฆ์ เป็นผู้ดำเนินการตรวจดูแลความเรียบร้อยในศูนย์ฯ

หลักเกณฑ์ในการจัดตั้ง

1. สถานที่ตั้ง ต้องตั้งอยู่ในวัดหรือสถานที่ของวัด
2. ผู้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฯ ต้องเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้น
3. ห้ามบุคคลใด ๆ ประกอบการจัดตั้งศูนย์ฯ ประเภทนี้ขึ้นในวัด
4. ศูนย์ฯ จะต้องมีพี่เลี้ยงเป็นฆราวาสร่วมปฏิบัติงาน เพื่อเป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลเอาใจใส่แก่เด็กเล็ก
5. ศูนย์ฯ อาจมีรายได้ดังต่อไปนี้
   ก. เงินอุดหนุนจากกรมการศาสนา
   ข. จากการบริจาค
   ค. รายได้จากกองทุนหรือมูลนิธิที่ทางวัดจัดตั้งขึ้น
   ง. จากรายได้ด้านอื่นของวัด

<u>หลักสูตร</u>

หลักสูตรของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด อนุโลมใช้ตามแนวจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่เด็กโดยมีจุดประสงค์ให้เด็กพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์จิตใจ และด้านสังคม อย่างไรก็ตาม ในการจัดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ควรจัดการอบรมปลูกฝังวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และปลูกฝังธรรมะให้แก่เด็กและหากจะมีการฝึกสมาธิให้แก่เด็กด้วยก็จะทำให้การจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีเอกลักษณ์พิเศษตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

กรมการฝึกหัดครูได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทยในระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2521 (กรมการฝึกหัดครู 2521 : บทคัดย่อ) นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 3,123 คน โดยใช้แบบทดลอบความคิดสร้างสรรค์ของ ทอร์แรนซ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. เมื่ออายุของนักเรียนเพิ่มขึ้น หรืออยู่ในระดับชั้นเรียนสูงขึ้นความคิดคล่องตัวจะสูงขึ้น

2. ความคิดริเริ่มนั้นจะสูงในระดับอนุบาลและลดต่ำสุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แต่จะเริ่มสูงขึ้นในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

3. ความคิดละเอียดละออจะพัฒนาสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ แต่จะเป็นไปอย่างเชื่องช้า

วราภรณ์ รักวิจัย (2522:28) ได้ศึกษาอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์เด็กวัย 5-6 ปี ในโรงเรียนประถมสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร พบว่าค่าเฉลี่ยของความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดละออในชั้นเด็กเล็กสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ชื่นจิต การบุญ (2525:62) ได้ศึกษาถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 30 คน โดยการสอนด้วยวิธีใช้คำถามแบบอเนกนัย พบว่าสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางด้านความคิดคล่องตัว และความคิดละเอียดละอออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความคิดริเริ่มนั้นไม่พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่มีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นถ้าได้รับการฝึกที่นานกว่านี้

อารมณ์ ทักษิณ (2526:บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กก่อนวัยเรียนที่มีการเล่นต่างกันจำนวน 30 คน โดยใช้แบบทดสอบด้านความคิดสร้างสรรค์ของทอร์แรนซ์ พบว่า เด็กก่อนวัยเรียนที่ได้รับการเล่นที่ใช้อุปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเล่นโดยตรงมีความคิดคล่องตัว ความคิดริเริ่มและความคิดละเอียดละออ แตกต่างจากเด็กก่อนวัยเรียนที่ได้รับการเล่นที่ใช้อุปกรณ์พื้นบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยที่การเล่นที่ใช้อุปกรณ์เพื่อส่งเสริมการเล่นโดยตรงมีประสิทธิภาพดีกว่าการเล่นที่ใช้อุปกรณ์พื้นบ้าน

อัจฉรา แย้มสรวล (2518:48-52) ได้วิจัยระหว่างผลสัมฤทธิ์ วิชาวาดภาพกับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์วิชาวาดภาพมีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระดับ .05 และความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงไม่แตกต่างกัน

สาตินี บุโรดม (2523:87) วิจัยเรื่องการสร้างแบบฝึกวาดภาพ เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับก่อนวัยเรียน ผู้วิจัยได้สร้างแบบฝึกขึ้นเองตามแนวคิดของกิลฟอร์ด โดยศึกษาความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัวและความคิดละเอียดละออ แล้วนำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นอนุบาล 2 ของโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก ผลปรากฏว่าแบบฝึกวาดภาพที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพต่อการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัว และความคิดละเอียดละออสูงขึ้น

ธนพร สมบูลธนวาท (2529:69) ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นเด็กเล็กระหว่างกลุ่มที่เล่นกับเพื่อน กลุ่มที่เล่นกับแม่ และกลุ่มที่เล่นเอง พบว่า นักเรียนกลุ่มที่เล่นกับแม่มีความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องตัวและความคิดละเอียดละออไม่แตกต่างจากกลุ่มที่เล่นกับเพื่อน แต่แตกต่างจากกลุ่มที่เล่นเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชาญณรงค์ พรรุ่งโรจน์ (2530:74) ทำการวิจัยเรื่องผลของการเล่นของเล่นที่มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย และสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องตัวและความคิดริเริ่มนั้น สามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดขึ้นในระดับอนุบาล (5-6 ขวบ) แม้จะใช้ช่วงระยะเวลาในการฝึกไม่นานนัก ด้วยการเล่นของเล่นอย่างถูกหลักโดยต่อเนื่อง

<u>งานวิจัยในต่างประเทศ</u>

เรนวอเทอร์ (Rainwater 1965 อ้างถึงใน เจษฎา ศุภางคเสน 2530:30) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงและกลุ่มที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำ แล้วนำมาทดสอบแก้ปัญหาผลปรากฏว่า กลุ่มที่มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์สูง ทำคะแนนในการแก้ปัญหาได้สูงกว่ากลุ่มที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แอนโทนอฟสกี (Antonovsky 1959 อ้างถึงใน วราภรณ์ รักวิจัย มปป:9) ได้ค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่าง การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาแบบให้ความรัก แบบเรียกร้องจากเด็กและแบบจำกัดสิทธิของเด็กกับพฤติกรรมที่แสดงออก พบว่าความคิดสร้างสรรค์ของเด็กที่ลังเกตได้จากการเล่นที่แปลกใหม่ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการแสดงความรักของมารดาโดยการอุ้ม การเล่นและการปกป้องดูแลของมารดา ทั้งนี้เพราะการแสดงความรักเป็นการเอาใจใส่ทำให้เด็กได้รับความอบอุ่นปลอดภัย ซึ่งทำให้เด็กมีความกล้าที่จะแสดงความรู้สึกของตนเอง ทำให้เกิดการพัฒนาด้านความคิดสร้างสรรค์

วอล์คเกอร์ (Walker 1970 อ้างถึงใน อภิญญา แก้วชื่น 2518:16) ได้สำรวจความคิดสร้างสรรค์ระหว่างนักเรียนแม็กซิกันในระดับ 3-6 ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน พบว่า ระดับชั้นไม่ได้เป็นตัวแปรที่ทำให้เกิดความยืดหยุ่น ความแคล่วคล่อง และความคิดที่เป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะแตกต่างกัน ในขณะที่วัฒนธรรมทำให้ตัวแปรตามดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ